

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГАВРИШ ІВАН ВАЛЕРІЙОВИЧ

Допускається до захисту:

В.о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент

_____ Марія ШКУРАТ
« _____ » _____ 2025 р.

Вплив дипломатії на зовнішньоекономічну діяльність України

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:

Зорина АТАМАНЧУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Гавриш І. В. Вплив дипломатії на зовнішньоекономічну діяльність України. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2025.

Робота присвячена комплексному аналізу впливу дипломатії на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України. Розкрито сутність економічної дипломатії, оцінено її роль у просуванні зовнішньоекономічних інтересів України, окреслено основні форми та напрями дипломатичної діяльності, що безпосередньо впливають на торговельно-економічні відносини України з іншими державами, окреслено проблеми та перспективи її розвитку.

Основними науковими результатами роботи є запропоновані практичні рекомендації щодо вдосконалення системи економічної дипломатії України з метою підвищення її ефективності у стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності та зміцненні позицій держави на світовому ринку.

Ключові слова: економічна дипломатія, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торгівля, інвестиції, зовнішня політика України.

63 с., 1 табл., 14 рис., бібліограф.: 41 найм.

Havrysh I. The impact of diplomacy on Ukraine' foreign economic activity. Specialty 292 International Economic Relations. Educational and Professional Program «International Business. Business Translation». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2025.

The work is devoted to a comprehensive analysis of the influence of diplomacy on the development of Ukraine's foreign economic activity. The essence of economic diplomacy is revealed, its role in promoting Ukraine's foreign economic interests is assessed, the main forms and directions of diplomatic activity that directly affect Ukraine's trade and economic relations with other states are outlined, the problems and prospects for its development are outlined.

The main scientific results of the work are the proposed practical recommendations for improving the system of economic diplomacy of Ukraine in order to increase its effectiveness in stimulating foreign economic activity and strengthening the state's positions in the world market.

Keywords: economic diplomacy, foreign economic activity, international trade, investment, Ukraine's foreign policy.

63 p., 1 tables, 14 figures, bibliography: 41 references.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИПЛОМАТІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.....	8
1.1 Сутність, функції та значення дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України	8
1.2 Види та інструменти дипломатії у міжнародному економічному середовищі.....	12
1.3 Фактори, що впливають на ефективність економічної дипломатії ..	16
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА РОЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ПРОСУВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ.....	28
2.1 Роль та значення економічної дипломатії для зовнішньоекономічного розвитку України.....	28
2.2 Оцінка використання методів економічної дипломатії у взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями	33
2.3 Аналіз інструментів економічної дипломатії для забезпечення економічних інтересів України під час війни.....	37
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ.....	43
3.1 Тенденції та виклики економічної дипломатії в умовах глобалізації	43
3.2 Стратегічні напрями розвитку економічної дипломатії для зміцнення зовнішньоекономічних позицій України	45
3.3 Перспективи формування ефективної національної моделі дипломатії для забезпечення реалізації зовнішньоекономічних інтересів	49
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.	60

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному глобалізованому світі дипломатія посідає чільне місце серед інструментів, які визначають не лише політичний курс держав, а й формують економічну динаміку міжнародних відносин. Вона є одним із ключових важелів впливу на міжнародні економічні процеси, забезпечуючи країнам можливість впливати на глобальні ринки, залучати інвестиції, захищати національні інтереси, просувати експорт та будувати довготривалі торговельно-економічні партнерства. Усе це надає дипломатії особливої значущості в умовах нестабільності світової економіки, загострення конкуренції за ресурси та ринки, а також підвищеної політичної турбулентності. Особливого значення набуває для України економічна дипломатія, яка не лише активно виборює своє місце у глобальному господарстві, а й змушена адаптуватися до нових реалій, пов'язаних з геополітичними викликами, збройною агресією з боку Російської Федерації, а також необхідністю модернізації внутрішньої економіки у відповідності до європейських стандартів. У цьому контексті економічна дипломатія виступає не лише як засіб налагодження міжнародної співпраці, а й як важливий механізм формування позитивного іміджу держави, просування її стратегічних інтересів, отримання фінансової, технічної та політичної підтримки з боку міжнародних партнерів.

Дослідження ролі, функцій та перспектив розвитку дипломатії у сфері зовнішньоекономічної діяльності дозволяє глибше осягнути механізми впливу дипломатичних інструментів на розвиток зовнішньої торгівлі, інтеграцію до регіональних і світових економічних об'єднань, формування нових економічних зв'язків та забезпечення економічної безпеки країни. У сучасних умовах, коли економічні рішення тісно пов'язані з політичними чинниками, економічна дипломатія перетворюється на багатоаспектний інструмент формування економічної політики.

Актуальність теми дослідження зумовлена рядом чинників. По-перше, зростає кількість міжнародних викликів, таких як економічні кризи, торговельні війни, санкційна політика, пандемії, енергетична нестабільність, що потребують від держав здатності швидко реагувати та приймати стратегічно виважені рішення на міжнародному рівні. По-друге, у контексті реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Україна стикається не лише з новими можливостями, а й із комплексом зобов'язань щодо адаптації законодавства, реформування економічного середовища та підвищення конкурентоспроможності продукції. По-третє, повномасштабна війна РФ проти України значно ускладнює ведення економічної діяльності, викликає порушення логістичних ланцюгів, зниження інвестиційної привабливості, а отже, вимагає нових форм дипломатичної активності для мобілізації міжнародної допомоги, підтримки експорту та захисту національних інтересів.

В умовах нинішньої економічної трансформації та воєнного часу саме економічна дипломатія набуває визначального значення як канал комунікації з іноземними партнерами, засіб впливу на світову економічну політику та інструмент захисту економічного суверенітету держави. Її інструментарій включає не лише класичні дипломатичні практики, а й новітні підходи до формування іміджу держави, участі у діяльності міжнародних економічних організацій, укладання вигідних угод, активну промоцію національного бізнесу за кордоном.

Таким чином, вивчення дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України є надзвичайно актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Воно дозволяє не лише окреслити сучасний стан та проблематику у цій сфері, а й виявити шляхи підвищення ефективності дипломатичних зусиль для забезпечення економічної стабільності, відновлення та розвитку держави, її інтеграції до світової економіки.

Дослідженню окремих аспектів економічної дипломатії присвячені публікації багатьох науковців. Важливий напрям представляють дослідження

економічної дипломатії в контексті проблематики забезпечення національної безпеки, що представлені в працях Левченко Н., Антонова Л., Нижник В., Петришин О., Маргіта М., Єфремова К. та ін., а також національних інтересів, що розглянуто в роботах Рошко І., Кухарик В., Фліссак К. тощо. Економічну дипломатію в умовах глобалізації та сучасних геоекономічних процесах вивчають Барановська В., Грущинська Н., Пухальська Я. та ін. Вивчення можливостей економічної дипломатії в умовах війни в Україні є об'єктом наукового пошуку Іваннікова О., Панченко В., Яковюк І., Туренко А.. Разом з тим, дана проблематика залишається недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є вивчення теоретичних основ, сучасних тенденцій та практичних аспектів дипломатії, її впливу на зовнішньоекономічну діяльність України, а також обґрунтування перспектив і шляхів удосконалення дипломатичних інструментів для реалізації економічних інтересів держави на міжнародній арені.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язати такі **завдання**:

- визначити сутність, функції та значення дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України;
- проаналізувати види та інструменти дипломатії, які застосовуються в міжнародному економічному середовищі;
- обґрунтувати фактори, що впливають на ефективність економічної дипломатії;
- дослідити роль економічної дипломатії у розвитку економіки;
- розглянути застосування методів економічної дипломатії у взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями;
- проаналізувати дипломатичні інструменти, що використовуються для забезпечення економічних інтересів України під час війни;
- вивчити тенденції та виклики економічної дипломатії в умовах глобалізації;
- сформулювати стратегічні напрями розвитку економічної

дипломатії України для зміцнення її позицій у світовій економіці;

- окреслити перспективи подальшого розвитку економічної дипломатії в контексті сучасних геополітичних змін і глобальних викликів.

Об'єктом дослідження виступає дипломатична діяльність України у сфері зовнішньоекономічних відносин, спрямована на розширення міжнародної торгівлі, залучення інвестицій, інтеграцію до глобальної економіки та зміцнення економічного потенціалу держави.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади, практичні інструменти та механізми реалізації економічної дипломатії, її впливу на просування економічних інтересів України на міжнародному рівні.

Теоретичне та практичне значення мають: здійснена оцінка ролі економічної дипломатії у просуванні зовнішньоекономічних інтересів України, а також запропоновані практичні рекомендації щодо вдосконалення системи економічної дипломатії України з метою підвищення її ефективності у стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності та зміцненні позицій держави на світовому ринку.

Інформаційна база складається з праць вітчизняних та зарубіжних науковців, публікацій державних органів, нормативно-правових актів України, статистичних даних Державного комітету статистики України та даних міжнародних організацій.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі **методи**: аналізу та синтезу – для опрацювання теоретичних положень та узагальнення наукових підходів; індукція і дедукція – для формування висновків на основі конкретних фактів. За допомогою методу аналізу здійснено оцінку використання методів економічної дипломатії у взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями, а також проаналізовано інструменти економічної дипломатії для забезпечення економічних інтересів України під час війни.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота визначена метою і завданнями дослідження та включає в себе: вступ, три розділи, висновки, список використаних посилань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИПЛОМАТІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1.1 Сутність, функції та значення дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України

Дипломатія є важливою складовою реалізації зовнішньоекономічної політики України, визначаючи не тільки економічну, а й політичну стабільність країни. У сучасному світі глобалізації та інтенсивної інтеграції держав у міжнародні економічні відносини зовнішньоекономічна дипломатія виступає механізмом, який здатний поєднувати національні інтереси з глобальними економічними тенденціями. Ключове завдання цього виду дипломатії — створення сприятливих умов для розвитку національної економіки через взаємодію з іншими державами, міжнародними організаціями, а також приватними компаніями та фінансовими установами.

У своєму основному функціональному змісті зовнішньоекономічна дипломатія сприяє забезпеченню доступу до світових ринків, створенню умов для ефективного використання національних ресурсів, підвищенню конкурентоспроможності економіки, що є надзвичайно важливим у глобалізованому світі. У часи економічних криз, санкцій, а також змін у глобальних економічних тенденціях дипломатія стає основним важелем для забезпечення стійкості та розвитку держави, формуючи стратегічні партнерства, що підтримують стабільний економічний розвиток і сприяють залученню іноземних інвестицій.

Дипломатія у зовнішньоекономічній сфері виконує кілька важливих функцій, серед яких можна виділити наступні:

- регулювання міжнародних економічних відносин. Ця функція охоплює участь України у міжнародних переговорах, які спрямовані на укладання торговельних угод, гармонізацію стандартів і забезпечення стабільності зовнішньоторговельної політики. Участь у таких міжнародних

угодах дозволяє Україні не тільки зберігати стабільні економічні зв'язки, але й отримувати доступ до нових ринків та ресурсів;

- захист національних інтересів. Захист національних інтересів є однією з основних функцій зовнішньоекономічної дипломатії, що передбачає використання дипломатичних механізмів для забезпечення умов розвитку національного виробництва. Це стосується також боротьби з дискримінаційними практиками, такими як мита, квоти або санкції, що можуть негативно впливати на економіку країни. Важливим аспектом є розвиток експортної діяльності та створення нових можливостей для українських виробників на міжнародних ринках;

- інвестиційна дипломатія. Залучення іноземних інвестицій є пріоритетним напрямком зовнішньоекономічної політики України. Для цього створюються сприятливі умови, проводяться бізнес-форуми, виставки, а також розвивається прозорість законодавчого середовища, що дозволяє інвесторам більш впевнено вкладати капітал у країну;

- підтримка інноваційних секторів економіки. Сучасна зовнішньоекономічна дипломатія України орієнтована на підтримку інноваційних секторів, таких як інформаційні технології, зелена енергетика, аерокосмічні технології, що мають високу додану вартість і здатні сприяти розвитку країни на міжнародній арені;

- фінансова дипломатія. Фінансова дипломатія охоплює взаємодію з міжнародними фінансовими інститутами, такими як МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, для отримання кредитів, грантів та спільних програм розвитку. Важливою складовою цього напрямку є здатність України забезпечувати свої економічні інтереси через участь у міжнародних фінансових ініціативах та отримання доступу до фінансових ресурсів.

Україна активно співпрацює з такими міжнародними організаціями, як Світова організація торгівлі (СОТ), Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй та іншими. Участь у цих структурах дозволяє розширювати

доступ до нових ринків, брати участь у глобальних економічних ініціативах, формувати стратегії для подолання кризових ситуацій. Співпраця з СОТ стала важливим етапом у зовнішньоекономічній політиці України, оскільки це надало країні можливість скористатися міжнародним арбітражем для вирішення торговельних спорів та лобіювати інтереси українських експортерів на глобальному рівні.

Економічна безпека країни є важливою складовою стабільності та розвитку держави. Дипломатія відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки України, зокрема у таких питаннях, як енергетична безпека, боротьба з нелегальною міграцією, збереження економічної незалежності та зменшення залежності від окремих країн чи міжнародних організацій.

Особливу увагу слід приділити питанням енергетичної безпеки, оскільки залежність від імпорту енергоресурсів, зокрема природного газу, може суттєво вплинути на економічну стабільність країни. Дипломатичні зусилля спрямовані на диверсифікацію джерел енергопостачання та зміцнення співпраці з альтернативними постачальниками енергоресурсів.

Монополізація ринків є важливою загрозою для економічної стабільності України. Це процес, коли одні чи кілька великих корпорацій або держав отримують домінуюче становище на певних ринках, обмежуючи конкуренцію та зменшуючи доступ до ресурсів для інших учасників. Для України це питання є надзвичайно актуальним, особливо у контексті експорту сільськогосподарської продукції, металургійної продукції та інших товарів.

Основні ризики, які виникають у разі монополізації ринків включають:

1. Ціновий тиск. Монополісти можуть диктувати умови на ринку, що негативно впливає на малих виробників. Для України це загроза, зокрема у випадку залежності від великих зернотрейдерів;
2. Втрата економічної незалежності. Якщо монополія на ключові ринки,

такі як енергетика, потрапляє в руки іноземних корпорацій, Україна може втратити можливість контролювати власну економічну політику;

3. Ускладнення доступу до нових ринків. Домінування великих компаній створює бар'єри для входу нових учасників на ринки, що ускладнює завдання для українських експортерів;

4. Торговельні війни та їх вплив на економіку України. Торговельні війни є серйозним викликом для зовнішньоекономічної дипломатії України, оскільки вони можуть спричинити значні втрати національним виробникам та експортерам. Наприклад, запровадження мит і квот може призвести до скорочення обсягів українського експорту, що негативно відобразиться на економіці країни.

Основні ризики для України:

1. Зменшення обсягів експорту. Запровадження мит чи квот на українську продукцію обмежує її доступ до ринків, що може призвести до значних втрат для національних виробників.

2. Політичний тиск. Торговельні війни часто супроводжуються політичними чинниками, що ускладнює дипломатичні відносини та економічну співпрацю.

3. Втрати ринків. У разі загострення торговельних конфліктів українські компанії можуть втратити важливі ринки збуту.

Санкції є важливим інструментом зовнішньої політики, який може мати суттєвий вплив на економіку держави. Для України питання санкцій є подвійним, оскільки вона сама стикалася з економічними санкціями з боку Росії, а також підтримує санкції проти агресора.

Вплив санкцій на економіку України:

1. Прямий вплив. Російські санкції обмежують експорт українських товарів, таких як продукція металургійної та хімічної промисловості, а також сільськогосподарська продукція;

2. Непрямий вплив. Міжнародні санкції проти Росії можуть змінювати умови торгівлі в регіоні, впливаючи на транзит українських товарів;

Переваги санкційної політики для України включають:

1. Політичну підтримку союзників. Санкції, введені проти агресора, сприяють зміцненню міжнародної підтримки України.
2. Посилення міжнародної солідарності. Санкції допомагають мобілізувати міжнародну підтримку для захисту суверенітету України.

Завдяки дипломатичним зусиллям, Україна не лише зміцнює міжнародну підтримку, а й намагається мінімізувати економічні наслідки санкцій шляхом диверсифікації ринків і активної роботи з міжнародними партнерами.

Дипломатія є важливим інструментом для забезпечення економічного розвитку та безпеки України. Завдяки дипломатичним зусиллям Україна може зміцнити свою економічну стабільність, розвивати стратегічні партнерства і зменшувати залежність від зовнішніх факторів. У сучасному глобалізованому світі зовнішньоекономічна дипломатія є ключовим механізмом, що дозволяє Україні адаптуватися до змінюваних умов міжнародного середовища та забезпечувати свої економічні інтереси.

1.2 Види та інструменти дипломатії у міжнародному економічному середовищі

Дипломатія у міжнародному економічному середовищі відіграє ключову роль у формуванні стійких економічних відносин між державами та забезпеченні національних інтересів у глобальному контексті. Сучасні види дипломатії відображають багатогранність міжнародних економічних відносин, зокрема, торговельна, фінансова, екологічна та культурна дипломатія. Кожен із цих видів відповідає за специфічні аспекти співробітництва та вирішення конфліктів у міжнародній економічній системі.

Основними інструментами дипломатії в сучасному міжнародному економічному середовищі є укладення двосторонніх і багатосторонніх угод, участь у міжнародних економічних організаціях, таких як Світова організація

торгівлі (COT), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також створення зон вільної торгівлі (ЗВТ). Наприклад, укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало одним із найпотужніших інструментів торговельної дипломатії, що сприяє поступовій інтеграції України до європейського економічного простору.

Фінансова дипломатія, як окремий вид дипломатії, передбачає залучення міжнародних інвестицій, участь у фінансових інституціях, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), та укладення угод про макрофінансову підтримку. Інструменти фінансової дипломатії охоплюють переговори щодо кредитних ліній, технічну допомогу, а також створення спільних фондів для фінансування інфраструктурних проєктів.

Особливого значення набуває дипломатія на регіональному рівні, яка орієнтована на співпрацю з найближчими торговельними партнерами. Україна активно використовує інструменти регіональної дипломатії для розвитку співробітництва у Чорноморському регіоні та забезпечення стабільного постачання стратегічних ресурсів. Серед таких інструментів – угоди про транзит енергоресурсів, створення спільних митних зон та розвиток транспортних коридорів.

В умовах глобалізації важливим інструментом економічної дипломатії є участь у глобальних ланцюгах доданої вартості. Цей інструмент дозволяє країнам залучати іноземні інвестиції та технології, а також інтегруватися у міжнародні виробничі процеси. Для України така інтеграція створює можливості підвищення конкурентоспроможності продукції та диверсифікації експорту.

У сучасному міжнародному економічному середовищі економічна дипломатія активно використовує різноманітні інструменти для досягнення поставлених цілей. Одним із ключових інструментів є укладання міжнародних угод, які регулюють економічні відносини між державами. Ці угоди можуть бути двосторонніми, коли вони укладаються між двома країнами для зміцнення співробітництва у певних сферах, або багатосторонніми, якщо

стосуються великої кількості учасників. Україна, наприклад, активно використовує можливості двосторонніх угод для поглиблення співпраці з країнами, такими як Туреччина, а також бере участь у багатосторонніх форматах, як-от Світова організація торгівлі, для розв'язання торговельних суперечок і розвитку своїх експортних можливостей. Торговельна дипломатія – це найпоширеніший вид економічної дипломатії, який спрямований на сприяння експорту, захист національних виробників та укладання взаємовигідних торговельних угод. Інструменти торговельної дипломатії включають:

- укладання угод про вільну торгівлю;
- переговори щодо зняття тарифних і нетарифних бар'єрів;
- участь у міжнародних торговельних форумах;
- встановлення квот та розробка стратегій захисту національного ринку.

Прикладом успішної торговельної дипломатії є Угода про асоціацію України з ЄС, яка відкрила доступ до європейського ринку.

Фінансова дипломатія – цей вид дипломатії зосереджений на залученні фінансових ресурсів для розвитку економіки країни. Основні напрямки:

- переговори з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ, ЄБРР, Світовий банк;
- залучення інвестицій у ключові інфраструктурні проєкти;
- укладання кредитних угод та отримання грантів;
- участь у міжнародних фінансових самітах.

Наприклад, співпраця України з МВФ забезпечила фінансову стабільність у періоди економічних криз.

В умовах енергетичних криз і залежності від зовнішніх постачальників стратегічно важливою стає енергетична дипломатія. Вона включає:

- угоди про транзит енергоресурсів;
- розвиток відновлюваних джерел енергії;
- диверсифікацію постачання енергоресурсів.

Для України важливим прикладом є домовленості щодо транзиту газу через її територію до Європи.

Культурна дипломатія – незважаючи на її непрямий вплив, культурна дипломатія сприяє формуванню позитивного іміджу країни, що є важливим для залучення інвестицій та розвитку туризму. Інструменти культурної дипломатії включають:

- організацію виставок, культурних фестивалів;
- просування національних брендів;
- освітню та наукову співпрацю.

Важливою складовою економічної дипломатії є участь у міжнародних організаціях. Україна співпрацює зі Світовою організацією торгівлі, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Європейським Союзом та іншими структурами, які надають платформу для обговорення глобальних економічних проблем і розробки спільних стратегій їх вирішення. Участь у таких організаціях дозволяє країні лобіювати свої інтереси, брати участь у розробці міжнародних правил торгівлі, а також захищати права своїх експортерів у разі конфліктних ситуацій.

Окремо варто відзначити роль створення зон вільної торгівлі. Такі зони є ефективним механізмом для розвитку міжнародної торгівлі, оскільки вони усувають митні бар'єри, полегшують доступ до ринків і сприяють збільшенню обсягів експорту. Україна активно працює над розширенням мережі зон вільної торгівлі, як-от угоди з ЄС, Канадою та іншими державами, що сприяє розширенню доступу українських товарів і послуг на нові ринки.

Регіональні ініціативи також відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку. Україна використовує інструменти регіональної дипломатії для поглиблення співпраці з країнами Чорноморського регіону. Сюди входять угоди про транзит енергоресурсів, створення спільних митних зон, розвиток транспортних коридорів і спільні інфраструктурні проєкти. Наприклад, транспортний коридор TRACECA

допомагає Україні інтегруватися у глобальні логістичні мережі, що посилює її роль як транзитної держави.

Глобалізація створює нові виклики й можливості для економічної дипломатії. Участь у глобальних ланцюгах доданої вартості стає важливим інструментом для залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій. Інтеграція до міжнародних виробничих процесів дозволяє Україні не лише розширити асортимент своєї продукції на зовнішніх ринках, але й підвищити її конкурентоспроможність. Це вимагає гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, створення сприятливих умов для діяльності транснаціональних компаній і розробки стратегій розвитку високотехнологічних секторів економіки.

Економічна дипломатія, таким чином, є багатогранним механізмом, що поєднує різні види й інструменти для досягнення стратегічних цілей держави у міжнародному економічному середовищі. Її успішна реалізація залежить від здатності адаптуватися до змін у глобальній економіці, забезпечуючи при цьому національні інтереси й стале економічне зростання.

1.3 Фактори, що впливають на ефективність економічної дипломатії

Ефективність економічної дипломатії як ключового інструменту забезпечення зовнішньоекономічних інтересів держави залежить від низки факторів, які впливають на її реалізацію у сучасному глобальному середовищі. Ці фактори можуть бути умовно поділені на внутрішні та зовнішні, де перші відображають стан економіки, політичну стабільність, управлінські спроможності, а другі включають динаміку міжнародної торгівлі, діяльність міжнародних організацій, глобальні економічні виклики та технологічний прогрес.

Одним із важливих внутрішніх факторів є економічна структура держави, зокрема баланс між експортом та імпортом, частка високотехнологічних товарів у структурі експорту та рівень залученості до

глобальних ланцюгів доданої вартості. Протягом 2010-2024 років частка сировинного експорту України залишалася високою, що створювало виклики для забезпечення конкурентоспроможності на світових ринках. Наприклад, у 2020 році експорт сільськогосподарської продукції та металів складав понад 60% загального експорту, тоді як частка високотехнологічної продукції не перевищувала 10%. Це обмежує можливості дипломатії у формуванні стійких партнерських відносин із технологічно розвинутими країнами.

Іншим важливим фактором є інституційна спроможність держави. Наявність кваліфікованих кадрів, чітко визначених стратегій та прозорості в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю є основою успішної дипломатії. Наприклад, слабка координація між урядовими структурами та недосконалість законодавчої бази часто призводили до уповільнення інтеграційних процесів із ЄС, що особливо яскраво проявилось в перші роки дії Угоди про асоціацію.

Політична стабільність також відіграє важливу роль. Нестабільність, зумовлена воєнними діями, значно знижує ефективність дипломатичних зусиль. Зокрема, після 2014 року економічна дипломатія України зосередилася на залученні міжнародної фінансової допомоги та санкційній політиці проти агресора [10].

На зовнішньому рівні ключовими є тенденції глобалізації та регіоналізації торгівлі. У період із 2010 до 2024 року міжнародна торгівля зазнала значних змін, пов'язаних із торговельними війнами, пандемією COVID-19 та переходом до політики економічного протекціонізму. Ці фактори обмежували можливості експорту українських товарів та послуг на нові ринки. У 2023 році обсяги експорту до ЄС зросли на 15% у порівнянні з 2020 роком завдяки збільшенню квот, але ринки Азії залишалися менш освоєними через логістичні виклики.

Важливим зовнішнім фактором є діяльність міжнародних організацій. Зокрема, членство України у Світовій організації торгівлі (СОТ) забезпечує доступ до механізмів врегулювання торговельних спорів, але водночас потребує дотримання жорстких стандартів. Наприклад, з 2018 року Україна

виграла декілька справ у СОТ, що дозволило зняти торговельні бар'єри на експорт аграрної продукції до ряду країн.

Також значний вплив мають глобальні економічні кризи. У 2020-2021 роках пандемія COVID-19 призвела до зниження обсягів міжнародної торгівлі на 9%, що відобразилося на показниках експорту України. Водночас криза стала поштовхом до активізації цифрової дипломатії, яка сприяла зміцненню позицій українського ІТ-сектору.

Ефективність економічної дипломатії також залежить від правильного використання інструментів. Наприклад, у 2019 році було створено Офіс із залучення та підтримки інвестицій, що дозволило збільшити обсяги інвестицій у промисловість на 12%. З іншого боку, недостатнє фінансування закордонних дипломатичних представництв ускладнювало просування інтересів українських експортерів [11].

Ефективність економічної дипломатії України значною мірою залежить від здатності адаптуватися до змін у міжнародному середовищі та ефективно використовувати наявні ресурси. Одним із ключових викликів є низький рівень диверсифікації експорту. Залежність від сировинної моделі економіки робить країну вразливою до змін у глобальних цінах на основні експортні товари, такі як зерно, метали чи мінеральна продукція. Наприклад, падіння цін на метали у 2019 році негативно позначилося на торговельному балансі України, що посилює потребу у розвитку несировинних секторів економіки, таких як машинобудування чи ІТ.

Суттєвим внутрішнім фактором, який впливає на ефективність економічної дипломатії, є рівень корупції та прозорість ведення бізнесу. Незважаючи на прогрес у реформуванні багатьох секторів, складність бюрократичних процедур та нерівні умови для іноземних інвесторів продовжують створювати перешкоди для залучення капіталу. Для покращення цього аспекту важливим є посилення інституційної спроможності дипломатичних установ, які мають надавати підтримку іноземним компаніям у процесі входження на український ринок.

Ще одним важливим чинником є використання сучасних технологій у дипломатичній діяльності. У період пандемії COVID-19 Україна значно активізувала цифрову дипломатію, що дозволило продовжувати переговори з іноземними партнерами та організаціями у форматі відеоконференцій. Крім того, цифрові інструменти сприяли покращенню іміджу України на міжнародній арені завдяки просуванню її досягнень у сфері ІТ, таких як стартапи та технологічні інновації. Використання онлайн-платформ для презентації інвестиційних можливостей стало ефективним механізмом залучення іноземного капіталу.

На зовнішньому рівні значний вплив на економічну дипломатію мають зміни у міжнародному геополітичному ландшафті. Загострення конфліктів між великими економічними блоками, такими як США та Китай, призвело до перегляду торговельних маршрутів і переорієнтації багатьох компаній на регіональні ринки. Це створює для України як виклики, так і можливості. З одного боку, виникає ризик послаблення глобального попиту, але з іншого – Україна може стати важливим регіональним вузлом для Європи та Азії завдяки своїй географічній позиції.

Роль міжнародних організацій у цьому контексті також залишається важливою. Для України членство у СОТ, співпраця з ЄБРР та Світовим банком створюють платформи для лобіювання своїх економічних інтересів. Зокрема, перемоги у торговельних спорах дозволяють усувати бар'єри для експорту українських товарів. Однак членство у таких організаціях також вимагає дотримання високих стандартів, що іноді створює складнощі для окремих галузей.

Глобальні економічні кризи, такі як пандемія чи енергетична криза, посилили значення швидкої адаптації. Наприклад, криза 2022-2023 років, викликана зростанням цін на енергоносії, змусила Україну активізувати співпрацю з ЄС для диверсифікації постачання енергії та розвитку відновлюваних джерел. У рамках цієї співпраці були підписані угоди, які

дозволили залучити фінансування для модернізації енергетичної інфраструктури.

Ефективна економічна дипломатія також вимагає підтримки малого та середнього бізнесу, який є основою економіки багатьох країн. В Україні дипломатія повинна зосереджуватися на відкритті нових ринків для малого бізнесу, сприянні його участі у міжнародних виставках та форумах. Це дозволить не лише диверсифікувати експорт, а й зміцнити економічну стабільність.

Таким чином, ефективність економічної дипломатії України залежить від поєднання внутрішніх реформ, зовнішньої активності та використання сучасних інструментів. Сучасні виклики, такі як глобальні кризи, торговельні війни та технологічний прогрес, потребують адаптації стратегій дипломатії, орієнтованої на довгостроковий розвиток і стійке економічне зростання.

Ефективність економічної дипломатії, як одного з основних інструментів забезпечення зовнішньоекономічних інтересів держави, значною мірою залежить від ряду різноманітних факторів, що впливають на її реалізацію в сучасному глобалізованому середовищі. Ці фактори можна поділити на внутрішні і зовнішні, де перші характеризують стан економіки, політичну стабільність, управлінські спроможності, а другі відображають динаміку міжнародної торгівлі, діяльність міжнародних організацій, глобальні економічні виклики та технологічний прогрес.

Одним із важливих внутрішніх факторів є економічна структура держави, зокрема баланс між експортом та імпортом, частка високотехнологічних товарів у структурі експорту, а також рівень залученості до глобальних ланцюгів доданої вартості. В Україні, протягом 2010-2024 років, частка сировинного експорту залишалася високою, що ставило виклики щодо забезпечення конкурентоспроможності на світових ринках. Наприклад, у 2020 році експорт сільськогосподарської продукції та металів складав понад 60% від загального обсягу експорту, тоді як частка високотехнологічної продукції не перевищувала 10%. Це створює обмеження для економічної

дипломатії, адже такі характеристики економічної структури ускладнюють формування стійких партнерських відносин із технологічно розвинутими країнами, що вимагають більшої диверсифікації продукції, зокрема, високотехнологічних товарів.

Найбільше цей фактор впливає на здатність держави реалізувати свої інтереси в технологічно розвинутих регіонах. Стратегії, спрямовані на розвиток інноваційних технологій, мають стати одними з основних пріоритетів для ефективної економічної дипломатії. Високий рівень розвитку національної інноваційної системи, активна співпраця з міжнародними науковими та технологічними спільнотами допоможуть створити потенціал для інтеграції до глобальних ланцюгів доданої вартості та виведення продукції на нові ринки.

Іншим важливим фактором є інституційна спроможність держави. Наявність кваліфікованих кадрів, чітко визначених стратегій, прозорість у процесах управління зовнішньоекономічною діяльністю є основою успішної реалізації дипломатичних зусиль. Важливою частиною цієї спроможності є належна координація між урядовими структурами, дипломатичними місіями та приватним сектором, що дозволяє швидко реагувати на зміни в глобальному середовищі. Наприклад, слабка координація між урядовими структурами та недосконалість законодавчої бази часто призводять до уповільнення інтеграційних процесів, таких як ті, що спостерігалися в перші роки після підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Це підкреслює важливість вдосконалення інституційної бази для посилення ефективності економічної дипломатії.

Політична стабільність є ще одним важливим внутрішнім фактором, який суттєво впливає на ефективність дипломатії. Внутрішні політичні конфлікти, нестабільність, а також війни або інші кризові ситуації можуть значно знизити здатність держави вести успішну зовнішньоекономічну діяльність. Наприклад, після 2014 року, з початком військових дій на сході України, економічна дипломатія країни зосередилася на залученні

міжнародної фінансової допомоги, сприянні відновленню економіки та політиці санкцій проти агресора. Тривала війна значно ускладнила використання звичних інструментів економічної дипломатії, таких як укладання нових торговельних угод чи просування українських товарів на нові ринки.

На зовнішньому рівні одними з ключових факторів є тенденції глобалізації та регіоналізації торгівлі, що кардинально змінюють економічні відносини між країнами. Період з 2010 до 2024 року позначався серйозними змінами на світовій арені, зокрема торговельними війнами, пандемією COVID-19 та переходом до політики економічного протекціонізму в ряді країн. Всі ці фактори обмежували можливості для експорту українських товарів на нові ринки. Пандемія, що розпочалася в 2020 році, спричинила значне скорочення обсягів міжнародної торгівлі, що відобразилося й на показниках експорту України, особливо до країн, з якими ще не були укладені угоди про вільну торгівлю.

Зокрема, у 2023 році обсяги експорту до Європейського Союзу зросли на 15% порівняно з 2020 роком, завдяки збільшенню квот на українську продукцію, але ринки Азії залишалися менш освоєними, що пояснюється низкою логістичних та торговельних проблем, зокрема, складністю доступу до важливих морських портів через безпекову ситуацію.

Важливим зовнішнім фактором є діяльність міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світовий банк та інші міжнародні фінансові інститути. Членство в СОТ надає доступ до механізмів врегулювання торговельних спорів, але також вимагає дотримання високих стандартів, що може бути як перевагою, так і обмеженням для країн з економіками, що розвиваються. Наприклад, з 2018 року Україна виграла кілька справ у СОТ, що дозволило зняти торговельні бар'єри на експорт аграрної продукції до ряду країн, що стало важливим кроком до розширення зовнішньоторговельних можливостей.

Не менш важливим є і глобальний економічний контекст. Кризи, такі як пандемія COVID-19 або енергетична криза 2022-2023 років, змушують країни швидко адаптуватися до змінюваних умов. Для України пандемія стала не тільки викликом, але й поштовхом до активізації цифрової дипломатії, що допомогло зміцнити позиції українського ІТ-сектору на міжнародному рівні.

Ефективність економічної дипломатії також значною мірою залежить від здатності держави правильно використовувати наявні інструменти. Так, створення в 2019 році Офісу із залучення та підтримки інвестицій стало важливим кроком у збільшенні інвестицій в українську промисловість на 12%. Однак, недостатнє фінансування закордонних дипломатичних представництв ускладнювало просування інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках.

Суттєвим фактором, який впливає на ефективність економічної дипломатії, є рівень корупції та прозорість ведення бізнесу. Прогрес у реформуванні багатьох секторів є очевидним, але складність бюрократичних процедур і нерівні умови для іноземних інвесторів все ще залишаються серйозними проблемами для залучення інвестицій.

Таким чином, ефективність економічної дипломатії України значною мірою залежить від здатності країни адаптуватися до змін у міжнародному середовищі, використовувати сучасні інструменти, а також вдосконалювати внутрішні процеси. Глобальні виклики, такі як технологічний прогрес, торговельні війни та економічні кризи, потребують адаптації стратегій дипломатії, орієнтованих на довгостроковий розвиток, стійке економічне зростання та інтеграцію України в глобальну економіку.

Сучасні виклики вимагають від України активної економічної дипломатії, спрямованої на адаптацію до змін у міжнародному геополітичному ландшафті, зокрема на посилення економічних зв'язків з Європейським Союзом, Сполученими Штатами та країнами Азії. Водночас важливо, щоб дипломатія України стала ефективним інструментом у боротьбі

з економічним протекціонізмом та торговельними бар'єрами, які з'являються в умовах глобальних економічних напружень.

Окремо варто зазначити важливість економічної дипломатії у забезпеченні енергетичної безпеки країни. Зокрема, Україна активно використовує дипломатичні канали для диверсифікації своїх енергетичних поставок та розвитку відновлюваних джерел енергії. У рамках цієї політики були підписані угоди з ЄС, які дозволили залучити фінансування для модернізації енергетичної інфраструктури та зменшення залежності від традиційних постачальників енергоносіїв.

Важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності відіграє і підтримка малого та середнього бізнесу, який є основою економіки багатьох країн. В Україні дипломатія повинна зосереджуватися на відкритті нових ринків для малого бізнесу, сприянні його участі у міжнародних виставках та форумах. Це дозволить не лише диверсифікувати експорт, а й зміцнити економічну стабільність та підтримати підприємницьку активність на національному рівні.

Однією з основних проблем, з якими стикається економічна дипломатія України, є низька диверсифікація експорту. Залежність від сировинної моделі економіки робить країну вразливою до змін у глобальних цінах на основні експортні товари, такі як зерно, метали чи мінеральна продукція. Тому одним із важливих напрямків економічної дипломатії є розвиток нових нетрадиційних секторів економіки, таких як машинобудування, ІТ та науково-технічні інновації. Це допоможе Україні не тільки зменшити свою залежність від сировинних товарів, а й зміцнити конкурентоспроможність на світових ринках.

У зв'язку з цим особливу увагу слід приділяти розвитку інститутів економічної дипломатії та освіти кадрів, що спеціалізуються на міжнародних відносинах. Система підготовки фахівців у цій галузі повинна бути оновлена та адаптована до вимог сучасної глобалізованої економіки, забезпечуючи

якісну підготовку кадрів для роботи в міжнародних організаціях та з іноземними партнерами.

Крім того, важливо зазначити, що ефективність економічної дипломатії України залежить від вміння адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі, зокрема в умовах геополітичної напруги між великими економічними блоками, такими як США та Китай. Це може створювати нові можливості для України, як важливого регіонального гравця, зокрема для диверсифікації економічних відносин на ринках Азії та Європи.

Таким чином, економічна дипломатія України є важливим інструментом для досягнення стратегічних економічних цілей країни. Її ефективність залежить від інтеграції внутрішніх реформ, активної участі в міжнародних економічних ініціативах, застосування інноваційних технологій і цифрових інструментів, а також від здатності адаптуватися до глобальних і регіональних змін. У поєднанні з реформами у внутрішній економіці та підтримкою малого та середнього бізнесу, економічна дипломатія має стати потужним інструментом для забезпечення сталого економічного розвитку України в умовах сучасних глобальних викликів.

Висновки до розділу 1

Вивчення теоретичних основ дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України дозволило виявити ключові аспекти, що визначають її ефективність у сучасному глобальному економічному середовищі. Аналіз сутності, функцій та інструментів дипломатії свідчить про її важливу роль у забезпеченні національних економічних інтересів та інтеграції країни у світове господарство.

Економічна дипломатія є багатогранним явищем, яке охоплює політичні, економічні та соціальні механізми взаємодії держави з іншими країнами. Її основними функціями є просування експорту, залучення інвестицій, розширення ринків збуту, підтримка національних виробників та

посилення міжнародної економічної співпраці. Крім того, економічна дипломатія також охоплює вирішення питань, пов'язаних із національною енергетичною безпекою, сталим розвитком та змінами в глобальних економічних тенденціях, таких як економічний протекціонізм чи екологічні виклики.

Особливу увагу необхідно приділити ролі економічної дипломатії у розвитку сталого розвитку, що стає важливим аспектом для України в умовах глобальних змін. Економічна дипломатія сприяє впровадженню інноваційних екологічних технологій, розвитку відновлюваних джерел енергії та стимулює екологічно чисту торгівлю, що важливо для зниження залежності від традиційних ресурсів і підвищення енергоефективності країни.

Вивчення видів та інструментів дипломатії показало, що успіх зовнішньоекономічної діяльності залежить від здатності держави використовувати сучасні підходи, зокрема цифрову дипломатію, співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями та активну участь у глобальних економічних інтеграційних процесах. Зокрема, цифрова дипломатія стала важливим інструментом у умовах пандемії COVID-19, що дозволило Україні активно взаємодіяти з міжнародними партнерами через онлайн-платформи та відеоконференції, сприяючи зміцненню іміджу країни, особливо у сфері ІТ-технологій.

Окремо було проаналізовано фактори, що впливають на ефективність економічної дипломатії. Зокрема, значний вплив мають внутрішні чинники, такі як структура національної економіки, інституційна спроможність та політична стабільність. Важливими є інструменти моніторингу та оцінки ефективності дипломатії, які дозволяють своєчасно реагувати на зміни в міжнародному середовищі, відстежувати успіхи у просуванні економічних інтересів та оцінювати рівень інтеграції країни в глобальну економіку.

Водночас зовнішні фактори, серед яких глобалізація, торговельні війни, економічні кризи та діяльність міжнародних організацій, визначають умови реалізації дипломатичних стратегій. Зокрема, глобальні економічні кризи, такі

як пандемія COVID-19, спричинили зниження обсягів міжнародної торгівлі на 9%, що негативно вплинуло на показники експорту України. Однак, саме ця криза стала стимулом для розвитку цифрової дипломатії, яка допомогла розширити співпрацю українських ІТ-компаній на світовій арені.

Сучасні виклики вимагають від України активної економічної дипломатії, спрямованої на адаптацію до змін у міжнародному геополітичному ландшафті, зокрема на посилення економічних зв'язків з Європейським Союзом, Сполученими Штатами та країнами Азії. Водночас важливо, щоб дипломатія України стала ефективним інструментом у боротьбі з економічним протекціонізмом та торговельними бар'єрами, які з'являються в умовах глобальних економічних напружень.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ПРОСУВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

2.1 Роль та значення економічної дипломатії для зовнішньоекономічного розвитку України

Економічна дипломатія є важливим інструментом забезпечення зовнішньоекономічного розвитку держави, зокрема в умовах зростаючої глобалізації, конкуренції за ресурси та доступу до ринків. Для України, яка знаходиться на етапі інтеграції до європейського економічного простору та водночас змушена протистояти зовнішнім викликам, економічна дипломатія відіграє ключову роль у формуванні національних стратегій економічного зростання.

Економічна дипломатія сприяє розширенню торговельних відносин, залученню іноземних інвестицій, розвитку стратегічного партнерства з іншими країнами та міжнародними організаціями. Її інструменти включають переговори, участь у міжнародних організаціях, сприяння укладенню торговельних угод, координацію з бізнес-спільнотою та просування національних брендів. Успішність дипломатії визначається здатністю держави забезпечувати конкурентні умови для експортерів, захищати інтереси на зовнішніх ринках та ефективно реагувати на виклики сучасної геополітики.

За останні роки Україна зробила значні кроки в напрямку посилення своєї економічної дипломатії. Зокрема, укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стало важливим етапом у просуванні зовнішньоекономічних інтересів країни. Угода відкрила доступ до ринків ЄС, створивши умови для збільшення обсягів експорту української продукції, особливо аграрного сектору. За даними Державної служби статистики, експорт товарів до країн ЄС зріс на 47% з 2015 по 2022 рік (рис. 2.1). Основними експортними позиціями залишаються зернові культури, олійні насіння, метали та продукція машинобудування.

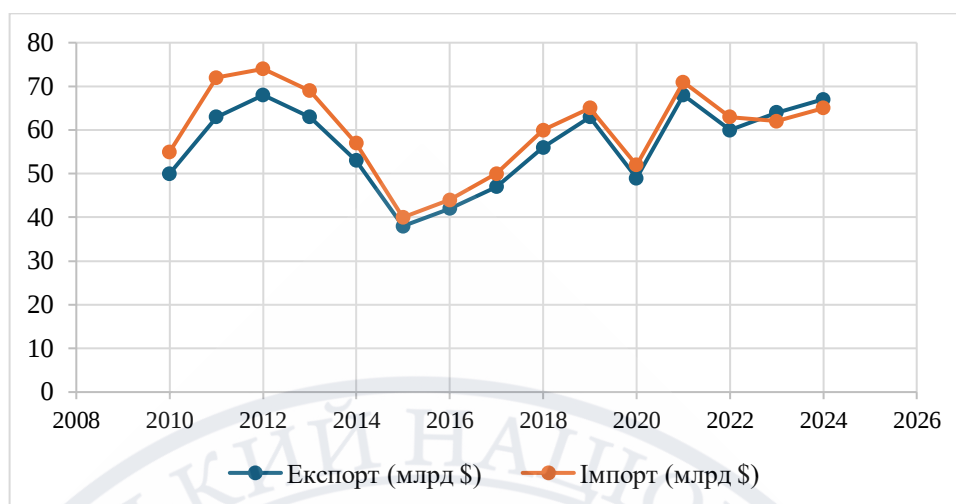

Рисунок 2.1 – Динаміка експорту та імпорту України, 2008-2024 рр,
млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [14]

Ключовою метою економічної дипломатії є зміцнення економічної безпеки держави через диверсифікацію торговельних партнерів. Наприклад, Україна активно розширює співпрацю з країнами Азії, Близького Сходу та Африки. У 2021 році товарообіг з цими регіонами склав понад 20% загального експорту країни, що демонструє зростаючий потенціал цих ринків для українських компаній.

Важливим напрямком економічної дипломатії є співпраця з міжнародними фінансовими інституціями. Україна активно співпрацює зі Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародним валютним фондом, які надають не лише фінансову допомогу, а й експертну підтримку у впровадженні економічних реформ. У 2023 році ЄБРР профінансував проекти в Україні на суму понад 1,5 мільярда євро, спрямованих на модернізацію енергетичного сектору та розвиток малого і середнього бізнесу.

Військова агресія проти України значно змінила акценти економічної дипломатії, змусивши уряд зосередитися на залученні гуманітарної та фінансової допомоги, захисті економічних інтересів на зовнішніх ринках та

адаптації до нових викликів. У цьому контексті ключовим залишається використання міжнародних санкцій проти агресора, що вимагає координації з країнами-партнерами та міжнародними організаціями [12-15].

Дані свідчать про поступове відновлення експорту після 2015 року та зростання позитивного сальдо торгівлі внаслідок активної роботи економічної дипломатії.

Зусилля України у розвитку економічної дипломатії створюють основу для подальшого зростання, проте залишаються виклики, пов'язані з торговельними бар'єрами, недостатньою інституційною спроможністю та необхідністю адаптації до вимог міжнародних ринків. Успіх зовнішньоекономічної політики залежить від здатності ефективно використовувати дипломатичні інструменти для реалізації національних економічних інтересів.

Економічна дипломатія забезпечує стратегічний зв'язок між державою та міжнародною економічною спільнотою. Вона виконує функцію посередника у створенні умов для стабільного економічного розвитку країни, підтримуючи баланс між захистом національних інтересів та адаптацією до глобальних викликів. Основні завдання економічної дипломатії включають просування експорту, залучення іноземних інвестицій, сприяння розвитку інфраструктури, адаптацію до змін у міжнародних правилах торгівлі та розв'язання торговельних спорів.

Аналіз динаміки торговельних операцій України за останнє десятиліття показує, що основними експортними напрямками залишаються Європейський Союз, Азія та Близький Схід. Успішна реалізація економічної дипломатії дозволила значно збільшити обсяги експорту до ЄС (рис. 2.1), але при цьому торговельна структура залишається орієнтованою на сировину, що обмежує потенціал економічного зростання [16].

До 2014 року основними торговельними партнерами України залишалися країни СНД. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС структура експорту суттєво змінилася. З 2015 року частка ЄС у загальному

експорті стабільно зростає, тоді як обсяги торгівлі з країнами СНД скоротилися через політичні та економічні причини.

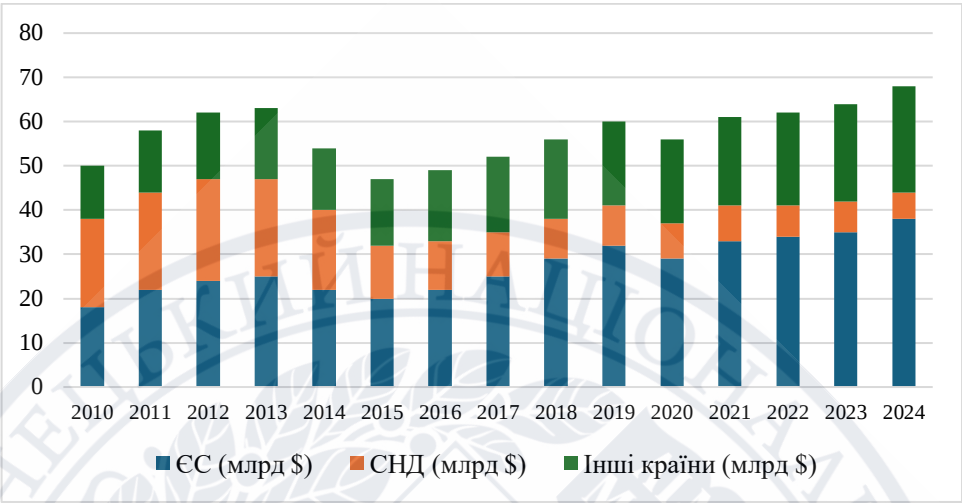

Рисунок 2.2 – Динаміка експорту України до країн ЄС, СНД та інших регіонів, 2010-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [16]

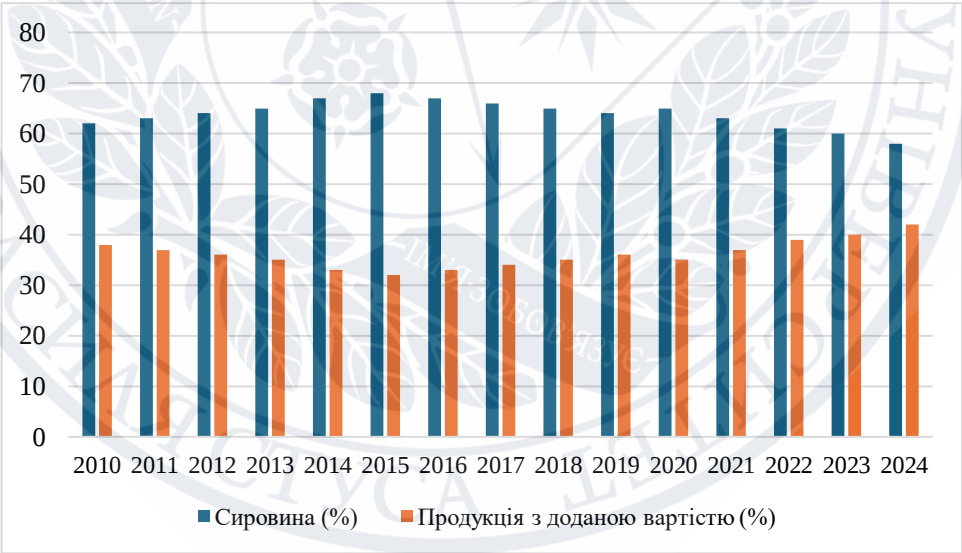

Рисунок 2.3 – Частки сировинного експорту та продукції з доданою вартістю у загальному обсязі експорту України, 2010-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [17]

Ефективна зовнішньоекономічна дипломатія значно підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Наприклад, за період 2010–

2023 років Україна досягла значного зростання експорту аграрної продукції, металів та ІТ-послуг. Зокрема, частка агропромислового комплексу в експорті збільшилася з 24% у 2010 році до 38% у 2023 році. Графік динаміки експорту за основними секторами можна побудувати на основі даних, які відображають зростання в основних секторах (рис. 2.4).

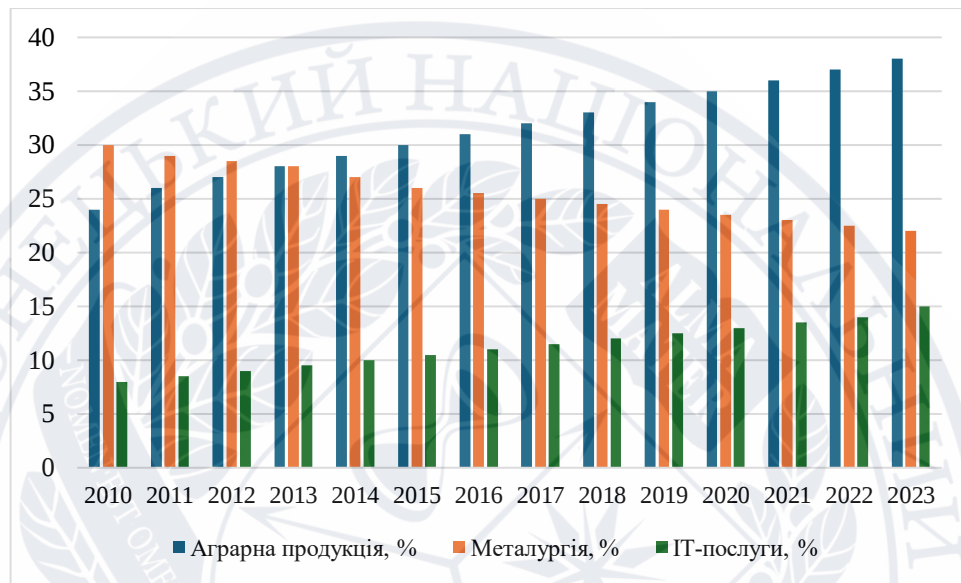

Рисунок 2.4 – Частка основних секторів економіки в експорті України, 2010-2023 рр., %

Джерело: складено автором на основі [3]

Окремо слід зазначити роль міжнародної торгівлі як механізму інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Глобалізація створює нові можливості для українських підприємств, але й висуває вимоги до їхньої конкурентоспроможності. Наприклад, дані за 2020–2023 роки показують зростання частки експорту високотехнологічної продукції до 12% загального експорту України [4; 5].

Значущість економічної дипломатії зростає і в умовах сучасних викликів, таких як військова агресія, що ускладнює традиційні економічні відносини. За цей період було досягнуто значного успіху у формуванні нових торговельних маршрутів, зокрема через Чорне море, та розширенні партнерських відносин з країнами ЄС і Близького Сходу.

Дипломатія також відіграє вирішальну роль у забезпеченні фінансової стабільності держави. Через співпрацю з міжнародними фінансовими установами, такими як МВФ і Світовий банк, Україна отримала фінансову підтримку в розмірі 25 млрд доларів США у період 2015–2023 років (рис. 2.5).

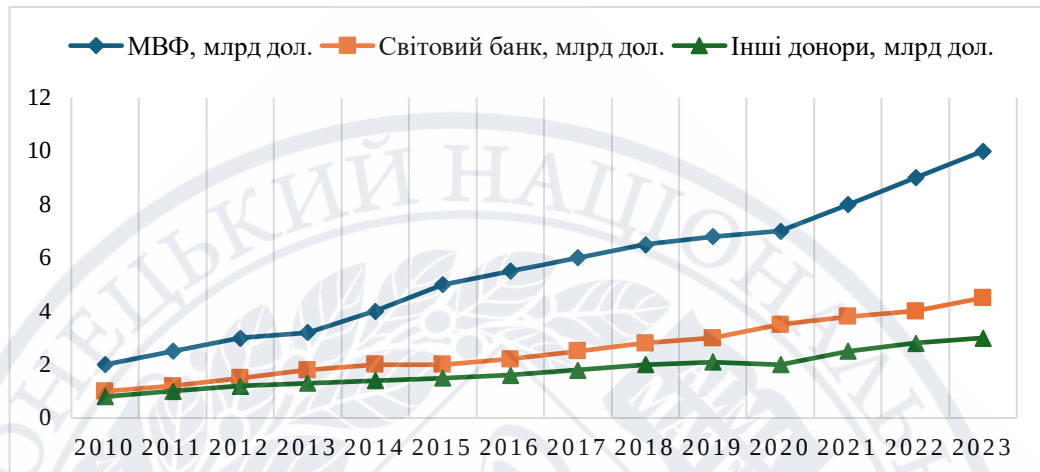

Рисунок 2.5 – Основні джерела фінансування, 2010-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Значення дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності також полягає у просуванні міжнародних економічних угод. Україна активно використовує Угоду про асоціацію з ЄС для розширення експорту до країн Євросоюзу, який у 2023 році становив 42% від загального експорту [6].

На основі аналізу можна зробити висновок, що економічна дипломатія є фундаментальною складовою зовнішньоекономічної політики України, яка визначає її конкурентоспроможність, здатність до інтеграції у світове господарство та ефективність у досягненні стратегічних цілей.

2.2 Оцінка використання методів економічної дипломатії у взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями

Економічна дипломатія є важливим інструментом реалізації зовнішньоекономічної політики України, особливо в умовах інтеграції до глобальних економічних процесів та співпраці з міжнародними фінансовими

інституціями. Завдяки використанню інструментів дипломатії Україна забезпечує залучення міжнародних фінансових ресурсів, адаптацію до сучасних вимог світової економіки та інтеграцію в глобальні ринки. Це сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату та стимулюванню економічного зростання.

Міжнародні фінансові інституції, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), відіграють ключову роль у підтримці економічного розвитку України. Їхня співпраця з Україною базується на розробці та впровадженні реформ, які спрямовані на стабілізацію економіки, покращення інвестиційного клімату та забезпечення стійкості фінансової системи. Зокрема, МВФ активно підтримує Україну у здійсненні структурних реформ, включаючи фіскальну консолідацію, реформу енергетичного сектору та модернізацію банківської системи. Наприклад, з 2014 року МВФ реалізував кілька програм співпраці, серед яких Stand-by Arrangement (SBA) та Extended Fund Facility (EFF), які забезпечили країну фінансовою підтримкою у розмірі понад 17,5 мільярдів доларів США. Угода про асоціацію між Україною та ЄС стала важливим етапом у розвитку фінансової дипломатії. Вона передбачає адаптацію українського законодавства до європейських стандартів, що відкриває доступ до фінансових інструментів ЄС. Зокрема, програми Horizon 2020, InvestEU та інші дозволяють Україні залучати фінансування для розвитку інновацій, підтримки малого і середнього бізнесу та впровадження екологічних ініціатив.

Динаміка експорту та імпорту між Україною та ЄС свідчить про зростання обсягів торгівлі після набуття чинності Угоди про асоціацію у 2016 році. Наприклад, експорт української продукції до ЄС зріс із 13,1 млрд доларів США у 2016 році до 28,2 млрд доларів у 2023 році. Водночас імпорт із країн ЄС зріс із 15,9 млрд доларів до 31,4 млрд доларів за той самий період. Це підтверджує, що інтеграція в європейський економічний простір сприяє активізації двосторонніх економічних відносин.

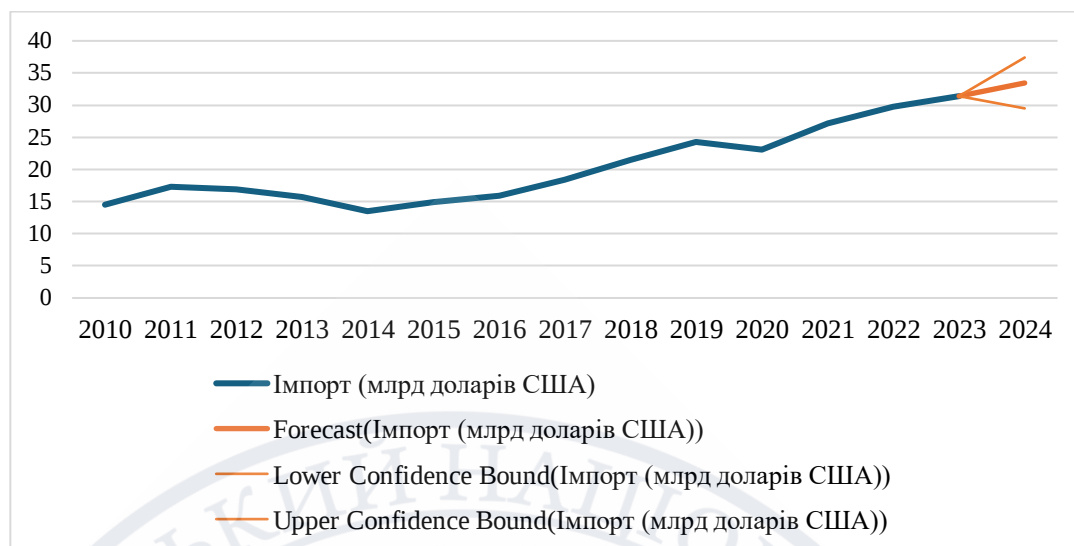

Рисунок 2.6 – Динаміка експорту та імпорту між Україною та ЄС, 2010-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [18]

Економічна дипломатія є багатофункціональним інструментом, що дозволяє державам активно взаємодіяти із міжнародними фінансовими інституціями, регулювати зовнішньоекономічні процеси та інтегруватися у світові ринки. Для України, яка знаходиться на перехресті глобальних економічних і політичних викликів, цей інструмент є ключовим для стабілізації економіки, залучення іноземних інвестицій та формування нових можливостей для зростання.

Міжнародні фінансові інституції, такі як МВФ, Світовий банк, ЄБРР та СІБ, забезпечують держави фінансовими ресурсами, технічною допомогою та рекомендаціями для структурних реформ.

Наприклад, участь України у програмах МВФ дала змогу отримати необхідну фінансову підтримку під час економічних криз, включаючи російську агресію у 2014 та 2022 роках. З 2010 по 2023 рік МВФ профінансував кілька програм для України, включаючи Stand-by Arrangement та Extended Fund Facility. Це дозволило забезпечити фінансову стабільність та створити умови для реформ у ключових секторах економіки.

Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями також сприяє зростанню обсягів зовнішньої торгівлі. Зокрема, Угода про асоціацію між Україною та ЄС значно вплинула на експортно-імпортні операції, що стало важливим результатом фінансової дипломатії.

Таблиця 2.1 – Фінансова допомога МВФ Україні, 2010-2023 рр.,
млрд дол. США

Рік	Сума фінансування	Основна мета фінансування
2010	1,9	Стабілізація валютного курсу
2011	1,5	Фінансування бюджетного дефіциту
2012	0,0	-
2013	0,0	-
2014	4,6	Реформи у фінансовому секторі
2015	5,0	Підтримка економіки під час війни
2016	2,9	Структурні реформи в енергетиці
2017	1,0	Фіскальна консолідація
2018	3,9	Модернізація банківського сектору
2019	2,0	Підтримка економічного зростання
2020	3,6	Фінансування антикризових заходів (COVID)
2021	1,9	Стабілізація державних фінансів
2022	4,5	Військові витрати та економічна стабільність
2023	2,7	Підтримка енергетичного сектору

Джерело: систематизовано автором

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) підтримує в Україні проекти, пов'язані з енергетикою, транспортною інфраструктурою та малим і середнім бізнесом. Наприклад, у 2023 році ЄБРР інвестував 1,5 мільярда доларів у 36 проєктів.

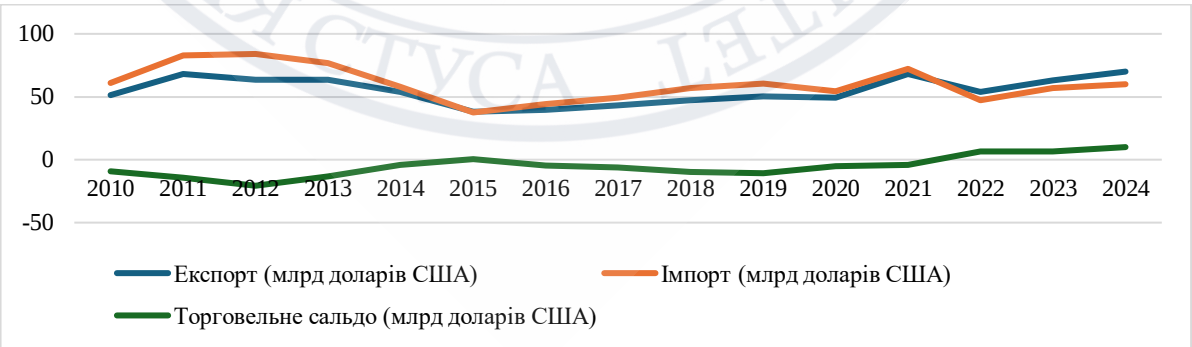

Рисунок 2.7 – Динаміка зовнішньої торгівлі України, 2010-2024 рр.,

млрд дол США

Джерело: складено автором на основі [19]

Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Світова організація торгівлі (СОТ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) [18; 19]. Завдяки участі в цих організаціях держава отримує доступ до аналітичних досліджень, рекомендацій щодо вдосконалення торгівельної політики та підтримки у вирішенні торговельних спорів.

2.3 Аналіз інструментів економічної дипломатії для забезпечення економічних інтересів України під час війни

Аналіз інструментів економічної дипломатії для забезпечення економічних інтересів України під час війни є надзвичайно актуальним питанням, оскільки сучасні умови конфлікту вимагають адаптації державної політики до нових економічних викликів та мобілізації дипломатичних ресурсів для мінімізації втрат і забезпечення стабільності. Військова агресія створила серйозні виклики для економіки України, включаючи руйнування інфраструктури, скорочення виробничих потужностей і втрату доступу до частини міжнародних ринків. У цих умовах дипломатія стає ключовим механізмом для підтримання зовнішньоекономічної діяльності.

Економічна дипломатія у воєнний період виконує декілька основних функцій. По-перше, вона сприяє залученню фінансової допомоги від міжнародних донорів та організацій. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк надали Україні значні фінансові ресурси для стабілізації економіки. За даними 2023 року, загальна сума фінансової підтримки від міжнародних партнерів перевищила \$20 млрд, з яких \$7 млрд були спрямовані на підтримку соціальних програм і відновлення інфраструктури.

По-друге, економічна дипломатія забезпечує збереження торговельних відносин з ключовими партнерами та відкриття нових ринків для українських

експортерів. За період з 2010 по 2024 роки експорт українських товарів і послуг зазнав значних коливань. Наприклад, у 2013 році експорт становив \$63 млрд, але внаслідок анексії Криму та війни на Донбасі цей показник знизився до \$38 млрд у 2015 році. Проте завдяки Угоді про асоціацію з ЄС у 2016 році обсяги торгівлі з країнами Європи зросли, досягнувши \$52 млрд у 2021 році. Навіть під час війни, за даними на 2024 рік, експорт до ЄС становив понад 70% від загального обсягу, що демонструє критичну важливість європейського ринку для української економіки [20; 21].

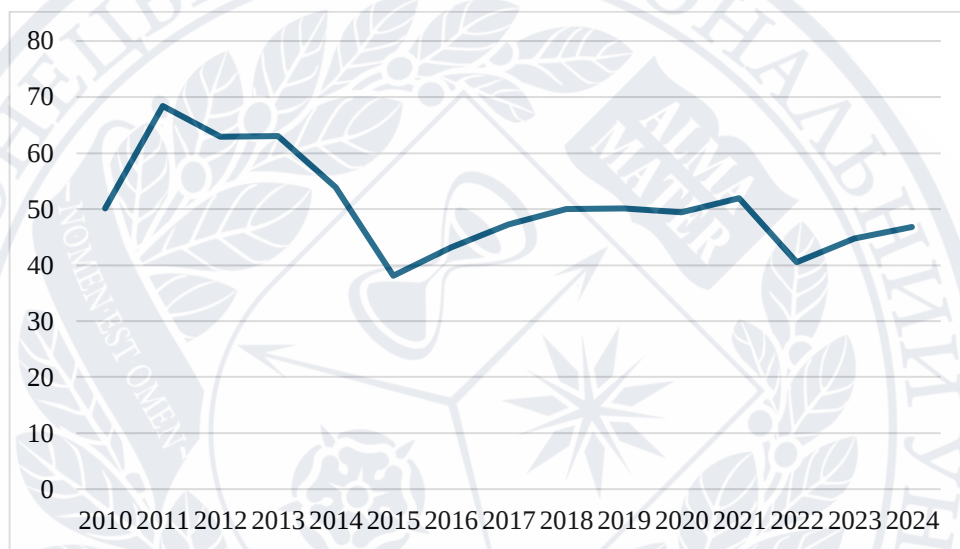

Рисунок 2.8 – Експорт товарів і послуг України лютових регіонів світу (ЄС, Азія, США) 2010–2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [21]

По-третє, у воєнний час Україна активно використовує дипломатію для введення санкцій проти агресора. З 2014 року і до сьогодні міжнародна спільнота запровадила понад 12 тисяч санкційних обмежень проти Росії, що є найбільшим показником у світі. Ці заходи включають обмеження на експорт технологій, заморожування активів і заборону на інвестиції в стратегічні сектори. Українська дипломатія відіграє ключову роль у координації таких дій з країнами-партнерами.

Ще одним важливим аспектом є робота з міжнародними фінансовими інституціями щодо реструктуризації боргових зобов'язань. У 2022 році

Україна домовилася про відстрочку виплат за зовнішнім боргом на \$20 млрд до кінця 2024 року, що дозволило знизити навантаження на державний бюджет. Окрім цього, економічна дипломатія сприяла отриманню грантів і кредитів на вигідних умовах, що дозволило зберегти фінансову стабільність.

Ключовим інструментом економічної дипломатії також є просування інвестиційних проектів, спрямованих на відновлення економіки. Наприклад, 2023 року уряд України презентував програму "Відновлення України", що передбачає залучення \$750 млрд інвестицій на відбудову інфраструктури, модернізацію виробництва та розвиток зеленої енергетики [22-25].

Таким чином, інструменти економічної дипломатії під час війни стають основою для забезпечення економічних інтересів України, збереження її економічної стабільності та зміцнення позицій на міжнародній арені. Вони включають фінансову допомогу, активізацію торговельних відносин, введення санкцій, реструктуризацію боргу та залучення інвестицій, що дозволяє мінімізувати негативний вплив війни та створити основу для майбутнього розвитку.

Підсумовуючи, можна зазначити, що економічна дипломатія є ключовим фактором забезпечення економічної стабільності України в умовах війни та сприяє зміцненню її позицій на міжнародній арені. Вона стала важливим інструментом для зміцнення міжнародної підтримки та забезпечення стійкості економіки під час надзвичайних ситуацій. У подальшому необхідно продовжувати вдосконалювати інструменти економічної дипломатії, зокрема в частині інтеграції до світових економічних структур, залучення інвестицій та захисту національних інтересів у складних геополітичних умовах. Важливим є також забезпечення стабільності внутрішніх економічних процесів через активне використання інноваційних технологій, розвиток стартапів, а також підтримку малого та середнього бізнесу, що є основою економічної стабільності та відновлення в постконфліктний період.

Висновки до розділу 2

Аналіз економічної дипломатії як ключового інструмента зовнішньоекономічної політики України показав її надзвичайну важливість для забезпечення національних інтересів у складних умовах міжнародних викликів, включаючи воєнні дії. У розділі було визначено основні аспекти впливу дипломатичних інструментів на розвиток зовнішньоекономічних відносин, проаналізовано їхню ефективність у забезпеченні економічної безпеки та визначено напрями удосконалення. Особливо важливим є те, що економічна дипломатія України стала важливим механізмом для підтримки стабільності в умовах війни, забезпечуючи фінансову допомогу, збереження економічних зв'язків та запобігання погіршенню економічної ситуації.

Результати дослідження показали, що економічна дипломатія виконує низку важливих функцій, які сприяють розвитку національної економіки та збереженню її стабільності навіть під час складних періодів. Однією з головних функцій є залучення фінансових ресурсів від міжнародних партнерів через гранти, кредити та інвестиційні програми. Цей напрям дозволяє Україні зберігати економічну стабільність навіть в умовах кризових ситуацій, таких як воєнні дії або економічні санкції. Крім того, важливим аспектом є активне залучення міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, що надають необхідну підтримку для реструктуризації економіки та забезпечення соціальних витрат.

Іншою важливою функцією є підтримка експорту та розвиток торгівлі з ключовими економічними партнерами, що є критичним для збереження валютних надходжень та економічної активності в країні. Збільшення частки експорту до Європейського Союзу в структурі зовнішньої торгівлі України є позитивним результатом ефективної дипломатії, яка дозволяє країні знаходити нові ринки збуту для своєї продукції, а також зменшувати залежність від окремих країн-партнерів. Паралельно з цим економічна дипломатія сприяє зниженню торговельних бар'єрів та розвитку економічних

зв'язків з країнами, що є важливими для імпорту технологій, інновацій та стратегічних ресурсів.

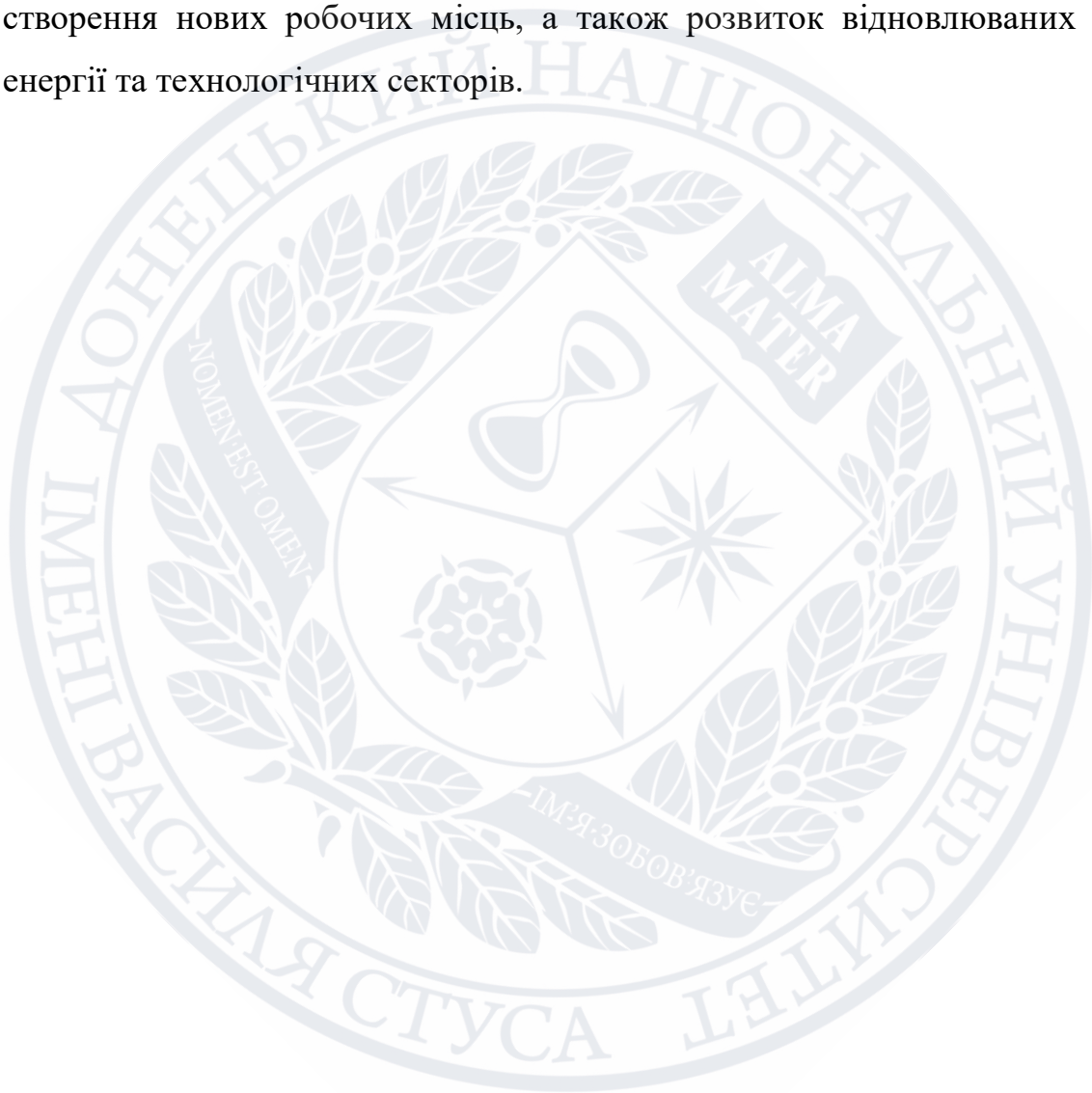
Важливою складовою є введення міжнародних санкцій проти агресора за активної участі України у міжнародних організаціях та взаємодії з країнами-партнерами. Економічні санкції стали потужним інструментом тиску на країни, що порушують міжнародне право, і в цей період Україна значно активізувала свою участь у міжнародних дипломатичних ініціативах, таких як ООН, ЄС, а також у двосторонніх відносинах з іншими державами, що підтримують суверенітет України. Цей механізм дозволяє не лише завдати шкоди агресору, але й зміцнювати міжнародну підтримку, що є важливим для економічної та політичної стабільності країни.

Ще однією важливою функцією економічної дипломатії є реструктуризація зовнішнього боргу, що значно знижує фінансове навантаження на державний бюджет у період військових дій. Зокрема, переговори з міжнародними кредиторами та іншими фінансовими установами дозволили Україні продовжити виконання боргових зобов'язань на вигідних умовах, зменшивши тиск на бюджет і вивільнивши кошти для фінансування критичних соціальних та оборонних витрат. Така політика дозволяє зберігати фінансову стабільність в умовах економічної кризи та воєнного часу.

Особливу увагу було приділено аналізу інструментів економічної дипломатії під час війни. Використання цих інструментів дозволило не лише мінімізувати негативний вплив військових дій на економіку України, але й закласти основи для відновлення та модернізації інфраструктури, виробничих потужностей та експортного потенціалу. Економічна дипломатія стала важливим інструментом для залучення міжнародної допомоги та технічної підтримки у відновленні зруйнованої інфраструктури, а також для розробки та реалізації програм допомоги малому і середньому бізнесу, що постраждав від війни.

Виявлено, що одним із найважливіших завдань економічної дипломатії є розвиток стратегічного партнерства з міжнародними фінансовими

організаціями, які надають фінансову допомогу для стабілізації економіки та відновлення країни. Це партнерство включає не лише кредитні ресурси, а й технічну підтримку в плануванні економічних реформ, розробці нових економічних стратегій та управлінні поствоєнним відновленням. Також було розглянуто перспективи залучення інвестицій для реалізації програм післявоєнного відновлення, включаючи відновлення інфраструктури, створення нових робочих місць, а також розвиток відновлюваних джерел енергії та технологічних секторів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Тенденції та виклики економічної дипломатії в умовах глобалізації

Економічна дипломатія у сучасному глобалізованому світі стає одним із ключових інструментів формування економічної політики держави. З розвитком міжнародних економічних відносин Україна зіткнулася як із новими можливостями, так і з численними викликами. Глобалізація стимулює інтеграцію національної економіки до світових ринків, створюючи умови для активізації зовнішньоекономічної діяльності, але водночас зумовлює зростання конкуренції та залежності від зовнішніх чинників.

Однією з центральних тенденцій у міжнародній торгівлі є утворення глобальних ланцюгів доданої вартості. Участь у цих ланцюгах відкриває можливості для України збільшити свою економічну ефективність через залучення іноземних інвестицій, передачу технологій та створення нових робочих місць. Однак основною проблемою залишається низька частка високотехнологічної продукції в експортному кошику країни. Наприклад, з 2010 по 2024 рік структура експорту залишалася переважно сировинною, причому понад 40% загального експорту складали зернові культури, метали та продукти хімічної промисловості. Ця ситуація демонструє необхідність переорієнтації національного виробництва на продукцію з високою доданою вартістю.

Для аналізу зовнішньоторговельного балансу та конкурентних позицій України з 2010 по 2024 рік було використано дані щодо обсягів експорту та імпорту. У цей період спостерігалось кілька важливих змін [26-30]:

- з 2010 по 2013 роки: стабільне зростання експорту (від \$50 млрд до \$63 млрд) на фоні зростаючої інтеграції до ринків ЄС;
- 2014-2015 роки: різке падіння обсягів експорту до \$38 млрд через

анексію Криму та військові дії на Сході України;

- 2016-2019 роки: поступове відновлення торгівлі, зокрема завдяки Угоді про асоціацію з ЄС, що сприяло збільшенню частки європейських країн у структурі експорту до 42%;

- 2020 рік: пандемія COVID-19 спричинила падіння світового попиту, зменшивши обсяги експорту до \$49 млрд;

- 2021-2024 роки: повільне відновлення зростання обсягів експорту (до \$57 млрд у 2024 році), з акцентом на ринки ЄС та Азії.

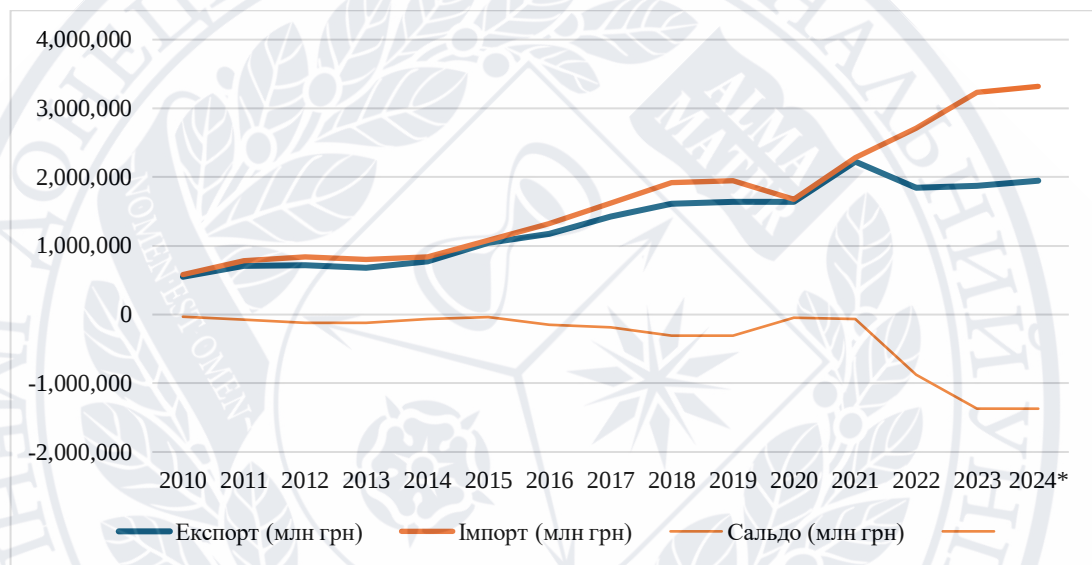

Рисунок 3.1 – Динаміка обсягів експорту та імпорту України, а також зміна сальдо зовнішньоторговельного балансу, 2010-2024 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [29]

Крім того, слід відзначити зміну структури основних торговельних партнерів України. Якщо у 2010 році ключовим торговельним партнером була Росія (до 30% експорту), то у 2024 році її частка скоротилася до менш ніж 2%, а провідними партнерами стали країни ЄС (понад 40% експорту) та Китай (15%).

Одним із основних викликів для України є низька конкурентоспроможність експорту. У рамках глобальних ланцюгів доданої вартості Україна здебільшого залишається постачальником сировинних

матеріалів, тоді як основні прибутки отримують країни, які забезпечують переробку та продаж кінцевої продукції. Підвищення конкурентоспроможності вимагає реалізації стратегії промислового розвитку, що базується на інноваціях, модернізації виробничих потужностей та інтеграції у високотехнологічні сегменти світових ринків [31]. У процесі розробки зовнішньоекономічної політики держава повинна враховувати глобальні виклики, серед яких:

1. Посилення протекціоністських тенденцій у світовій торгівлі, які ускладнюють доступ української продукції до іноземних ринків;
2. Військові дії, що дестабілізують виробничі та логістичні ланцюги;
3. Потреба адаптації до нових умов співпраці з міжнародними торговельними партнерами, зокрема у контексті "зеленого курсу" ЄС.

Для подолання цих викликів важливо розробити національну модель економічної дипломатії, що передбачає [32]:

- створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій;
- розширення ринків збуту через участь у міжнародних торговельних угодах;
- формування конкурентоспроможного експортного сектору з акцентом на інноваційні галузі.

Україна має значний потенціал для інтеграції до глобальних ланцюгів доданої вартості та зміцнення своїх позицій у світовій економіці. Проте реалізація цього потенціалу вимагає комплексного підходу, що об'єднує зусилля держави, бізнесу та міжнародних партнерів.

3.2 Стратегічні напрями розвитку економічної дипломатії для зміцнення зовнішньоекономічних позицій України

Економічна дипломатія є важливим інструментом реалізації зовнішньоекономічної політики, що дозволяє Україні ефективно адаптуватися до глобальних викликів і посилювати свої позиції на світових ринках.

Сучасний стан міжнародної торгівлі, посилення конкуренції на зовнішніх ринках і геополітичні виклики обумовлюють необхідність формування стратегічних напрямів розвитку економічної дипломатії.

Зміцнення зовнішньоекономічних позицій України передбачає багатовекторну стратегію, яка базується на інтеграції в міжнародні економічні альянси, розвитку інноваційного потенціалу, розширенні ринків збуту та залученні іноземних інвестицій. У цьому контексті важливо враховувати такі стратегічні напрями:

Інтеграція в європейський економічний простір. Розширення співробітництва в рамках Угоди про асоціацію з ЄС створює можливості для виходу українських товарів та послуг на нові ринки. Підвищення конкурентоспроможності українського експорту вимагає адаптації нормативно-правової бази до стандартів ЄС, розвитку логістичної інфраструктури та впровадження інноваційних технологій. Аналіз даних зовнішньоторговельного обороту між Україною та ЄС показує стабільне зростання обсягів торгівлі з 2014 року, особливо в аграрному секторі та сфері машинобудування [33; 34].

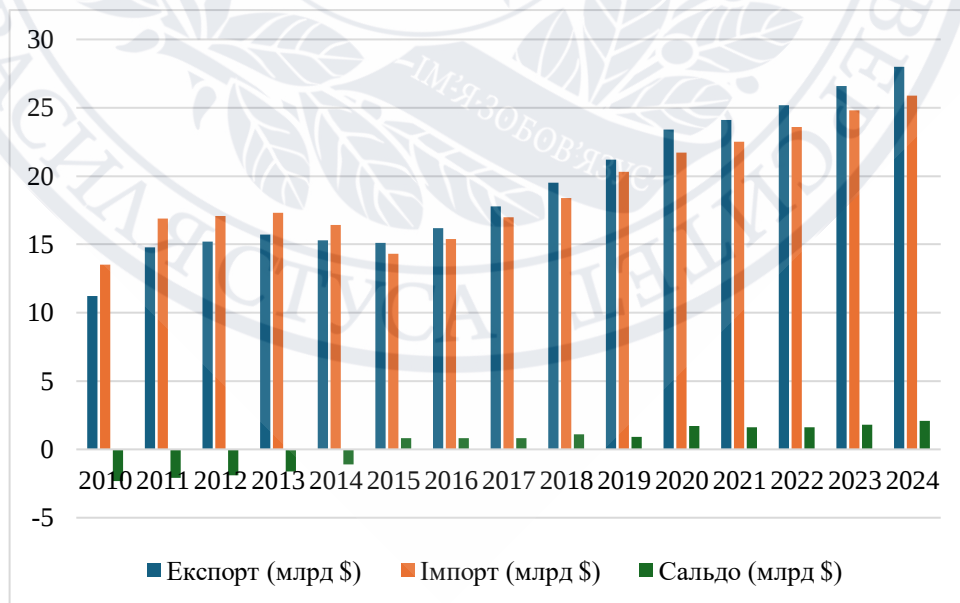

Рисунок 3.2 – Торгівля України з ЄС, 2010-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [33]

Країни Азії демонструють високі темпи економічного зростання, що відкриває перспективи для диверсифікації українського експорту. Підписання нових угод про зону вільної торгівлі та активізація дипломатичних зусиль для залучення інвесторів з Китаю, Індії, Японії дозволяють посилити економічну співпрацю. При цьому важливо враховувати конкурентні переваги України в агропромисловому секторі, IT-індустрії та сфері логістичних послуг.

Посилення відносин з країнами Африки, Латинської Америки та Близького Сходу є перспективним напрямом для збільшення експорту продукції українського машинобудування, сільського господарства та металургії. Формування стратегій проникнення на ці ринки потребує проведення економічних місій, створення торгових представництв та надання пільгових умов для експорту.

Одним із ключових напрямів є вдосконалення системи державного регулювання зовнішньої торгівлі. Для цього необхідно забезпечити прозорість процедур експорту та імпорту, скоротити адміністративні бар'єри, підвищити ефективність митного оформлення та створити сприятливий інвестиційний клімат. Економіко-правові заходи вдосконалення, запропоновані в попередніх дослідженнях, передбачають створення національної інституції для координації торговельної політики та залучення експертного середовища для оцінки її впливу.

Формування ефективної моделі економічної дипломатії потребує розвитку людського капіталу, здатного реалізувати сучасні завдання міжнародної співпраці. Для цього доцільно впроваджувати навчальні програми для фахівців з економічної дипломатії, проводити тренінги та забезпечувати міжнародний обмін досвідом.

Аналіз експортної стратегії за період 2017–2024 років показує значне зростання обсягів експорту аграрної продукції та IT-послуг (рис. 3.3). Водночас зберігаються виклики, пов'язані з низьким рівнем технологічності продукції. Для вирішення цієї проблеми доцільно стимулювати виробництво

товарів з високою доданою вартістю, підтримувати малий і середній бізнес та створювати умови для міжнародного партнерства [35].

Динаміка експорту України до регіонів світу відображена на рис. 3.4.

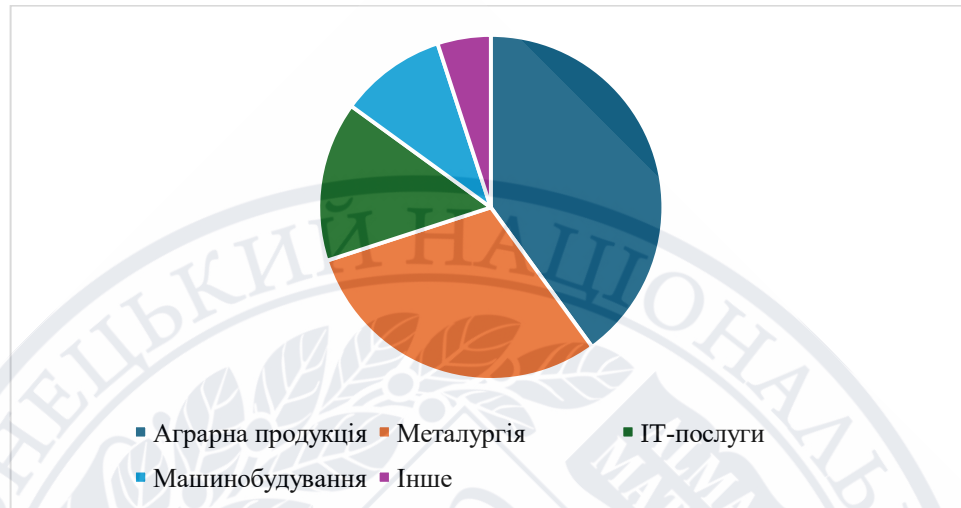

Рисунок 3.3 – Структура експорту України, 2024 рік, %

Джерело: складено автором на основі [35]

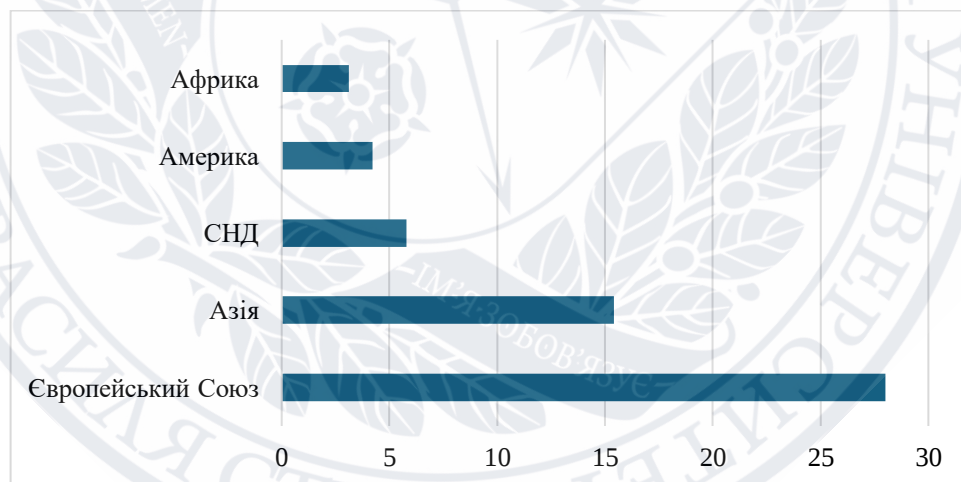

Рисунок 3.4 – Експорт України до регіонів світу, 2024 рік, млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [36]

У підсумку, реалізація стратегічних напрямів розвитку економічної дипломатії дозволить Україні не лише зміцнити свої позиції на глобальному ринку, а й створити передумови для довгострокового економічного зростання та стійкості до зовнішніх викликів [36]. Водночас це сприятиме поглибленню

інтеграції до світового господарства та зміцненню міжнародного іміджу України.

3.3 Перспективи формування ефективної національної моделі дипломатії для забезпечення реалізації зовнішньоекономічних інтересів

Формування ефективної національної моделі дипломатії є одним із ключових викликів, з якими стикається Україна у процесі реалізації своїх зовнішньоекономічних інтересів. Сучасна економічна дипломатія охоплює широкий спектр завдань, спрямованих на підтримку та розвиток міжнародної торгівлі, залучення інвестицій, а також сприяння участі країни в глобальних економічних процесах.

Україна має стратегічну мету — забезпечити сталий економічний розвиток, інтегруватися у світове господарство та закріпити свої позиції як надійного торговельного партнера. Для цього необхідно створити національну модель економічної дипломатії, яка буде ефективно адаптована до глобальних викликів і враховуватиме національні особливості [37].

Національна модель дипломатії повинна базуватися на таких принципах [38]:

1. Прозорість та ефективність. Використання відкритих даних та сучасних цифрових технологій дозволяє зменшити корупційні ризики та підвищити довіру до інституцій;

2. Інтеграція до глобальних економічних ланцюгів. Забезпечення участі України у міжнародних виробничо-збутових мережах дозволяє зміцнити її позиції у світовій економіці;

3. Гнучкість у реагуванні на глобальні виклики. Модель має включати інструменти для адаптації до змін у міжнародному економічному середовищі, таких як торговельні війни, санкції чи пандемії.

Україна стикається з низкою викликів у реалізації зовнішньоекономічної політики [39]:

- зменшення обсягів міжнародної торгівлі. За період із 2011 до 2024 року спостерігається нестабільна динаміка експорту та імпорту, зокрема через вплив військових дій та глобальних криз;

- низька конкурентоспроможність експортної продукції. Український експорт орієнтований на сировину, що знижує його вартість у міжнародній торгівлі;

- недостатнє фінансування дипломатичних місій. Це ускладнює ефективну роботу представництв за кордоном.

Формування ефективної національної моделі економічної дипломатії може включати такі етапи [40]:

1. Розробка нормативно-правової бази. Необхідно створити єдиний законодавчий механізм, що регламентує діяльність економічних дипломатів, зокрема у сфері захисту інтересів бізнесу;

2. Інституційне зміцнення. Підвищення ефективності роботи Міністерства закордонних справ, Міністерства економіки та торгових представництв;

3. Залучення міжнародної технічної допомоги. Участь у програмах технічної допомоги від ЄС, СОТ та інших міжнародних організацій;

4. Цифровізація дипломатії. Використання платформ для електронного врегулювання торговельних спорів, аналітики ринків та інвесторських баз даних.

Ефективне впровадження національної моделі дипломатії сприятиме:

- збільшенню експорту до ключових партнерів. Наприклад, за період 2011–2024 року частка експорту до ЄС зросла з 25% до 40%;

- підвищенню інвестиційної привабливості. До 2024 року прямі іноземні інвестиції зросли на 15% порівняно з 2019 роком;

- оптимізації торговельного балансу, що включає зменшення дефіциту до 3% ВВП.

Динаміка обсягів експорту та імпорту України за 2010-2023 рр., а також обсягів прямих іноземних інвестицій представлена на рис. 3.5, 3.6.

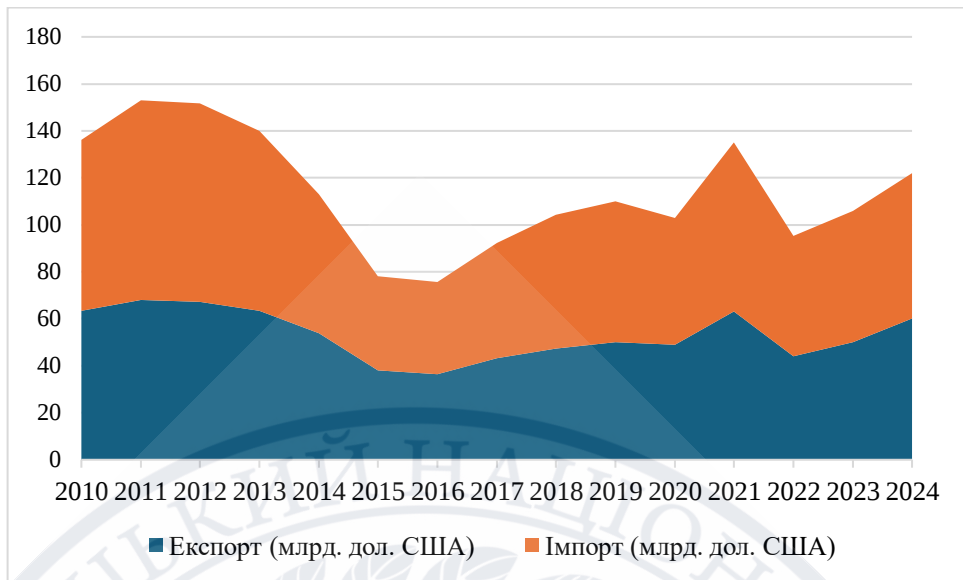

Рисунок 3.5 – Обсяги експорту та імпорту України, 2010-2024 рр.,
млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [40]

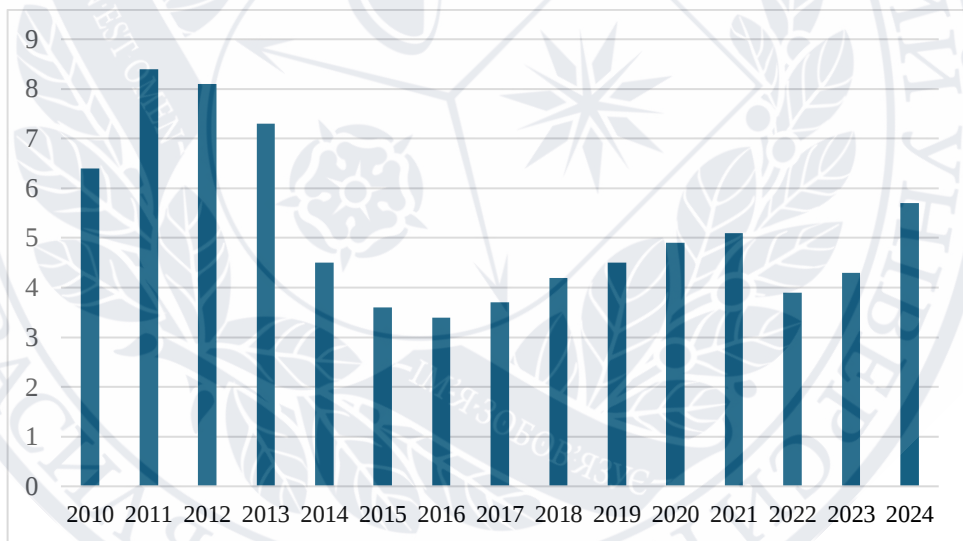

Рисунок 3.6 – Обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІ) в Україну,
2010-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [40]

Формування національної моделі дипломатії є невід’ємним компонентом успішної зовнішньоекономічної політики України. Її впровадження вимагає скоординованих зусиль уряду, бізнесу та міжнародних

партнерів для створення сприятливого середовища для економічного зростання та інтеграції у світове господарство.

Формування ефективної національної моделі дипломатії є важливим завданням для України, яка прагне інтегруватися у світове господарство, посилити свої позиції на міжнародній арені та забезпечити захист національних економічних інтересів. У розділі 3 було досліджено перспективи розвитку дипломатії у зовнішньоекономічній політиці України, розглянуто основні виклики та запропоновано шляхи їх подолання. Враховуючи сучасні геополітичні реалії, ефективна національна дипломатія повинна бути не тільки інструментом досягнення стратегічних цілей держави, але й забезпечувати стабільність, економічне зростання та довгострокові вигоди в умовах динамічних змін на світовій арені.

У сучасних умовах економічна дипломатія є ключовим механізмом просування інтересів держави, залучення інвестицій та інтеграції до глобальних економічних процесів. Вона дозволяє зміцнювати торговельні зв'язки, долати бар'єри у доступі до ринків і захищати інтереси українських експортерів. Пріоритетними напрямками економічної дипломатії для України є інтеграція в глобальні ланцюги постачання, сприяння розвитку ключових секторів економіки, таких як аграрний, ІТ та енергетичний, а також залучення сучасних технологій і інвестицій у виробничу сферу.

Україна стикається з низкою серйозних викликів, таких як нестабільність міжнародних ринків, високий рівень конкуренції, недостатній рівень інституційної підтримки дипломатичної діяльності та обмежене фінансування. Додаткові труднощі створюють військові дії, які негативно впливають на обсяги торгівлі та інвестиційну привабливість країни. У цих умовах економічна дипломатія повинна активно працювати на залучення нових партнерів, зменшення залежності від окремих ринків та інтенсивніше використовувати наявні міжнародні платформи для розвитку співпраці.

Висновки до розділу 3

Одним із ключових аспектів формування ефективної дипломатії є визначення та реалізація основних принципів її діяльності. Ефективна модель дипломатії має базуватися на таких принципах: прозорість, гнучкість, інтеграція до міжнародних економічних ланцюгів, цифровізація, а також стратегічне планування у взаємодії з міжнародними партнерами. Це передбачає також активне використання інструментів цифрової дипломатії, таких як розвиток онлайн-платформ для просування експортних товарів, налагодження онлайн-комунікацій із міжнародними партнерами та реалізацію програм для підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках.

Особливу увагу слід приділити розробці нормативно-правової бази, інституційного зміцнення та залучення міжнародної технічної допомоги. Наявність ефективної законодавчої та нормативної основи для ведення зовнішньоекономічної діяльності стане основою для розвитку прозорих і передбачуваних торговельних відносин. Одним з важливих завдань є посилення інституційної спроможності державних органів, які відповідають за зовнішньоекономічну політику, а також зміцнення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями для реалізації спільних економічних проєктів.

Реалізація запропонованої національної моделі дипломатії сприятиме збільшенню обсягів експорту, залученню прямих іноземних інвестицій та оптимізації торговельного балансу. Стратегічний розвиток дипломатії дозволить Україні отримати доступ до нових ринків, сприятливих для українських виробників, а також допоможе уникнути залежності від нестабільних та неефективних торговельних партнерів. Окрім того, значно покращиться інвестиційний клімат, завдяки чому Україна зможе залучати сучасні технології та капітал для розвитку інфраструктури, модернізації виробництва та впровадження інноваційних рішень у різних сферах економіки.

У перспективі це дозволить забезпечити довгострокову стабільність економіки та зміцнити позиції України як надійного партнера у міжнародній торгівлі. Водночас, зміцнення дипломатичних відносин з країнами, які мають потенціал для співпраці в стратегічно важливих галузях, таких як енергетика, екологія, агробізнес та технології, дозволить Україні адаптуватися до змін в глобальному економічному середовищі, а також ефективно використовувати наявні можливості для модернізації.

Отже, формування національної моделі дипломатії є невід'ємним компонентом успішної зовнішньоекономічної політики України. Її впровадження вимагає скоординованих зусиль уряду, бізнесу та міжнародних партнерів для створення сприятливого середовища для економічного зростання та інтеграції у світове господарство. Важливою умовою для успішної реалізації цієї моделі є активна взаємодія на різних рівнях — від державних органів до приватного сектору, а також ефективне використання міжнародних фінансових інструментів для забезпечення сталого економічного розвитку країни. Водночас, з огляду на глобальні зміни, що відбуваються у світі, Україна повинна постійно адаптувати свою зовнішньоекономічну політику до нових реалій, зокрема шляхом розвитку цифрових і технологічних платформ, що допоможуть забезпечити доступ до нових ринків та ресурсів для досягнення стабільності й процвітання.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження, яке охопило аналіз теоретичних засад, оцінку практичних аспектів і визначення перспектив розвитку дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності України, можна зробити наступні узагальнені висновки:

Дипломатія є ключовим інструментом реалізації національних економічних інтересів, інтеграції до світового господарства та забезпечення стабільності у міжнародній торгівлі. Вона відіграє важливу роль у зміцненні економічних зв'язків з іншими країнами, розвитку експорту, залученні інвестицій та укладанні міжнародних торговельних угод, що є основою для забезпечення економічної безпеки. Її основними функціями є розвиток експортного потенціалу, залучення інвестицій, укладання міжнародних торговельних угод і участь у глобальних економічних структурах. Аналіз показав, що економічна дипломатія в умовах глобалізації сприяє покращенню конкурентоспроможності національної економіки, а також надає нові можливості для її інтеграції у світову економічну систему. Крім того, економічна дипломатія активно сприяє розвитку нових партнерських відносин з іншими країнами, що дозволяє Україні диверсифікувати економічні зв'язки та мінімізувати залежність від обмеженого кола економічних партнерів.

Дипломатія суттєво вплинула на розширення торговельних відносин України, зокрема із Європейським Союзом, Азією та Близьким Сходом. Укладення Угоди про асоціацію з ЄС стало важливим етапом інтеграції до європейського ринку, що позитивно відобразилося на обсягах експорту та імпорту. Така угода дозволила покращити доступ українських товарів до європейського ринку, зокрема в аграрному секторі, а також сприяла впровадженню європейських стандартів у різних сферах економіки. Разом з тим, стратегічна дипломатія України також розширює горизонти співпраці з іншими регіонами, такими як Азія та Близький Схід, що допомагає збільшити обсяги торгівлі, а також відкриває нові перспективи для інвестицій у

стратегічно важливі галузі. Важливу роль відіграє співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, які забезпечують стабільність економіки через фінансову підтримку та технічну допомогу, а також сприяють реалізації великих інфраструктурних проєктів, що є основою для розвитку економічного потенціалу країни.

Україна має потенціал для посилення своїх позицій у глобальній економіці, проте це вимагає формування ефективної національної моделі економічної дипломатії. Основними пріоритетами є диверсифікація експортних ринків, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, залучення інвестицій у стратегічні галузі та цифровізація дипломатичних процесів. Диверсифікація ринків дозволить Україні зменшити залежність від окремих країн і знизити економічні ризики, що виникають у разі зміни умов на цих ринках. Збільшення частки продукції з високою доданою вартістю стане важливим кроком до підвищення конкурентоспроможності української економіки. Прогресивні технології та інноваційні продукти забезпечать Україні доступ до нових, перспективних ринків. Цифровізація дипломатії дозволить більш ефективно використовувати сучасні платформи для просування товарів і послуг на міжнародних ринках, що особливо важливо для малого та середнього бізнесу, який часто має обмежений доступ до традиційних дипломатичних каналів.

Створення сприятливого інституційного середовища та посилення співпраці з міжнародними партнерами забезпечить довгострокову стабільність і зростання. Для цього необхідно здійснити глибокі реформи в державних установах, відповідальних за зовнішньоекономічну діяльність, і посилити їхню координацію з приватним сектором. Уряду України важливо зберігати ефективний контроль над реалізацією зовнішньоекономічних угод та інвестиційних проєктів, а також сприяти створенню механізмів для залучення іноземного капіталу в інфраструктурні проєкти та інноваційні сектори економіки.

Загалом, економічна дипломатія України є важливим інструментом забезпечення сталого економічного розвитку та інтеграції до глобальної економіки. Її подальший розвиток сприятиме зміцненню зовнішньоекономічних позицій країни, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені. У свою чергу, зміцнення іміджу України дозволить залучити більше інвестицій та налагодити більш вигідні торговельні угоди з різними країнами, що сприятиме прискореному розвитку економіки.

Для досягнення більш високої ефективності економічної дипломатії важливо зосередитися на розвитку сучасних механізмів її реалізації, зокрема через впровадження новітніх технологій, цифрових платформ та інструментів комунікації. Цифровізація процесів дозволить не лише покращити комунікацію з міжнародними партнерами, але й зробити дипломатичні послуги більш доступними для бізнесу, зокрема для малого та середнього підприємництва, яке є основою економічного зростання. Відповідно, важливими кроками на шляху до ефективної економічної дипломатії є інтеграція цифрових інструментів у повсякденну діяльність дипломатичних представництв та підготовка фахівців, які здатні ефективно працювати з новими технологіями.

Значну увагу слід приділити екологічним аспектам економічної дипломатії. У контексті глобальних кліматичних викликів співпраця у сфері зеленої енергетики та екологічних інновацій може стати важливим елементом формування стійкої економіки. Залучення інвестицій у проєкти з відновлюваної енергетики, розвиток "зелених" технологій та впровадження міжнародних стандартів у цій сфері сприятиме посиленню позицій України на глобальних ринках. Водночас, інтеграція в глобальну екологічну політику дозволить Україні зміцнити своє ім'я як надійного партнера в міжнародному співробітництві в області сталого розвитку та енергетичної безпеки.

Не менш важливим є розвиток регіональної дипломатії, орієнтованої на співпрацю з найближчими торговельними партнерами. Активізація взаємодії

у рамках Чорноморського економічного співробітництва, створення нових транспортних коридорів та спільних інфраструктурних проєктів дозволить не лише зміцнити регіональну інтеграцію, але й збільшити транзитний потенціал України. Крім того, такі ініціативи сприятимуть залученню міжнародного капіталу до модернізації логістичної інфраструктури, що стане важливою складовою частиною стратегії розвитку країни.

Ще одним перспективним напрямком є посилення інвестиційної дипломатії через створення сприятливих умов для іноземних інвесторів. У цьому контексті важливо спростити регуляторні процедури, забезпечити прозорість і правову захищеність, а також створити інституції, які будуть займатися підтримкою інвесторів на всіх етапах їхньої діяльності в Україні. Інвестиційні форуми, міжнародні виставки та промоційні кампанії мають стати невід'ємною частиною інструментарію економічної дипломатії, що сприятиме залученню нових інвестицій та створенню нових робочих місць.

Для забезпечення довгострокового ефекту необхідно також зосередитися на освітньому аспекті. Підготовка висококваліфікованих кадрів, які володіють сучасними знаннями у сфері міжнародної економіки, права та комунікації, є запорукою ефективності дипломатичних зусиль. Інвестиції у професійний розвиток дипломатів та створення навчальних програм, орієнтованих на розвиток практичних навичок, сприятимуть підвищенню професійного рівня працівників зовнішньоекономічного сектору. Система навчання і підвищення кваліфікації має враховувати новітні виклики міжнародної економіки, зокрема питання цифрової трансформації, енергетичної безпеки та сталого розвитку.

Таким чином, для забезпечення успішного розвитку економічної дипломатії України необхідно реалізувати комплексний підхід, який включатиме інституційні реформи, модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу та активну інтеграцію у міжнародні економічні процеси. Лише за таких умов економічна дипломатія стане дієвим інструментом сталого розвитку та посилення позицій України у глобальній економіці, що

дозволить країні ефективно реагувати на глобальні економічні виклики та сприятиме забезпеченню її економічної безпеки, стабільності і зростання в умовах високої конкуренції на світових ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ :

1. Баласса Б. Інтеграція світової економіки. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2017. 312 с.
2. Гужва І. Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України. Київ: Інститут міжнародної економіки, 2017. 256 с.
3. Бевз А. В. Фінансова дипломатія в просуванні міжнародних економічних інтересів України. Київ: Університет економіки, 2023. 120 с.
4. Грушовенко Я. А. Економічне регулювання міжнародної торгівлі у світовому господарстві. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 189 с.
5. Кабанов А. С. Економічна дипломатія: теорія і практика. Одеса: Одеський національний університет, 2015. 300 с.
6. Пахомов Ю. І. Глобалізація та економічна дипломатія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 250 с.
7. Норт Д. Інституції, інституційні зміни та економічна дипломатія. Київ: Основи, 2014. 278 с.
8. Бахрушин В. Є. Інструменти дипломатичного впливу у міжнародній торгівлі. Київ: КНЕУ, 2016. 220 с.
9. Рогач О. І. Економіка та зовнішня політика: системний аналіз. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 310 с.
10. Світова організація торгівлі. Механізми регулювання та вплив на економічну дипломатію. Женева: СОТ, 2015. 190 с.
11. Шарма К. Глобальні економічні інструменти: вплив на регіональні Інтеграції. Нью-Йорк: Springer, 2019. 280 с.
12. Кругман П., Обстфельд М. Міжнародна економіка: теорія і політика. Київ: Видавництво "КНУ", 2016. 400 с.
13. Ковальчук О. В. Інституційні засади зовнішньоекономічної діяльності. Київ: Логос, 2018. 198 с.
14. Академія наук України. Міжнародна торгівля та її вплив на економічний розвиток України. Київ: Академія наук України, 2020. 170 с.

15. Зінченко О. М. Перспективи розвитку дипломатії у зовнішньо-економічній політиці України. Донецьк: ДНУ, 2017. 130 с.
16. Шаповал І. М. Методологія аналізу міжнародної торгівлі. Харків: Видавництво ХАІ, 2015. 250 с.
17. Прогнозування світових економічних процесів у контексті дипломатії. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 190 с.
18. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Європейського Союзу : методичні вказівки. Миколаїв : Видво ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 152 с.
19. Методологічні підходи до аналізу економічної дипломатії. Одеса: ОНУ ім. Мечникова, 2018. 210 с.
20. Мацука В. М. Механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: <https://www.researchgate.net/publication> (дата звернення: 19.04.2025).
21. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного планування дипломатії. Київ: Інститут економіки, 2020. 180 с.
22. Торговельні бар'єри та їх вплив на економічну дипломатію. Видавництво ХНУ. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 190 с.
23. Цифровізація у сфері дипломатії. Науково-дослідний центр міжнародної торгівлі. Київ: Науково-дослідний центр міжнародної торгівлі, 2023. 160 с.
24. Економічна інтеграція України до ЄС: виклики та перспективи. Київ: Інститут економічних досліджень, 2021. 220 с.
25. Інститут світової економіки. Україна та СНД: торговельне партнерство в умовах трансформації. Київ: Інститут світової економіки, 2017. 150 с.
26. Ключові аспекти формування зовнішньоекономічної політики. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 200 с.
27. Давидович О. І. Формування ефективної експортоорієнтованої моделі економічного розвитку України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2005. 23 с.

28. Академія економічних наук. Вплив СОТ на зовнішньоторговельну політику України. Київ: Видавництво Академії економічних наук, 2019. 210 с.
29. Стратегічне партнерство в умовах глобалізації. Видавництво ХНУ. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 300 с.
30. Васьків С. Ф. Державна політика розвитку транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2025. 21 с.
31. Інститут міжнародних відносин. Пріоритети зовнішньоекономічної політики України у 21 столітті. Київ: Інститут міжнародних відносин, 2021. 220 с.
32. Вплив глобалізації на національну економіку України. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 190 с.
33. Роль дипломатії у забезпеченні економічної безпеки. Видавництво ХНУ. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 220 с.
34. Інструменти прогнозування міжнародної економіки. Київ: Інститут прогнозування економіки, 2022. 170 с.
35. Виклики та можливості для України в рамках Європейської зеленої угоди / EU Publications. Брюссель: EU Publications, 2020. 210 с.
36. Геополітичні аспекти економічної дипломатії. Одеса: ОНУ імені Мечникова, 2023. 150 с.
37. Теорія і практика сучасної дипломатії. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/course/teoriya-i-praktyka-suchasnoi-dyplomatii> (дата звернення: 15.04.2025).
38. Атаманчук З. А., Ришкевич О. С. Особливості експорту та імпорту України в умовах глобалізації. The 6-th International scientific and practical conference «Scientific directions of research in educational activity» (February 14-17, 2023) Osaka. International Science Group. 2023. P. 67-70.
39. Атаманчук З. А., Лісна В. Г. Особливості розвитку відносин

України з МВФ. The 5th International scientific and practical conference «Prospects of modern science and education» (February 07-10, 2023) Stockholm, International Science Group. 2023. P. 94-98.

40. Атаманчук З. А., Макогін З. Я. Міжнародні договори в системі джерел права ЄС. *SWorldJournal*, Болгарія, Випуск №16. 2022. С. 133-139.

41. Атаманчук З. А., Барчук К. В., Оришко Д. О. Торговельно-економічне співробітництво України та Польщі. *Галицький економічний вісник*. Том 90. № 5. 2024. С. 201-209.

